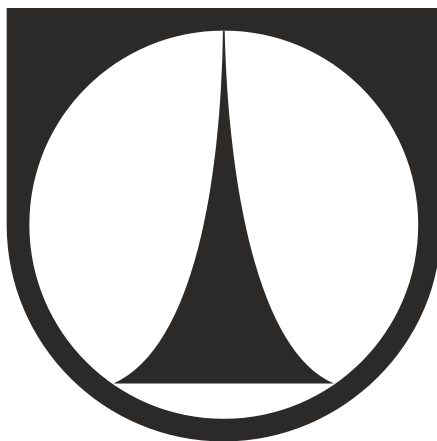

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Jitka Kolová

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

Ekonomická fakulta

Studijní program: **N 6208 – Ekonomika a management**
Studijní obor: **Podniková ekonomika**

Diverzifikace činností v zemědělském družstvu

Diversification of activities in cooperative farming

DP – EF – KPE – 2013 – 34

Bc. Jitka Kolová

Vedoucí práce: Ing. Jaroslava Syrovátková, Ph.D., katedra podnikové ekonomie
Konzultant: Miroslav Richtř, předseda Kozákov-družstvo

Počet stran: 84

Počet příloh: 1

Datum odevzdání: 9. května 2013

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucí diplomové práce a konzultantem.

V Liberci dne 9. května 2013

Bc. Jitka Kolová

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí mé diplomové práce, Ing. Jaroslavě Syrovátkové, Ph.D. za ochotu a komentáře při tvorbě této práce. Velké díky patří také Miroslavu Richtrovi, který mi poskytl informace a cenné rady, které načerpal během své dlouholeté praxe v zemědělském sektoru.

Anotace

Diplomová práce se zabývá diverzifikací činností v prostředí zemědělských subjektů. Jejím cílem je vyzdvížení důležitosti aktivity zemědělců pro venkovské oblasti, jež tvoří podstatnou část území České republiky. Diverzifikace je zde představena jako nástroj, jež by měl napomoci přinést do agrárního sektoru nové možnosti obživy. Pomocí vybraného zemědělského družstva na území Libereckého kraje jsou prakticky popsány jednotlivé cesty vyhledávání nových podnikatelských aktivit. Dále je zde zhodnocen přínos diverzifikace pro družstvo, obec Záhoří i širší veřejnost. Poslední kapitola této práce popisuje návrhy autorky na možné budoucí zaměření družstva v oblasti venkovské turistiky, jejímž prostřednictvím by se v dané lokalitě mohl stimulovat cestovní ruch. Je navržen předběžný agroturistický program, který vychází z charakteru místní krajiny na území Geoparku Český ráj.

Klíčová slova

agroturistika, Český ráj, diverzifikace, extenzivní způsob pastvy, geoturistika, Program rozvoje venkova, rekultivace, těžba čediče, výroba mléka, zemědělství

Annotation

The thesis deals with diversification of activities in the environment of agricultural entities. The aim of the thesis is to emphasize the importance of activity of the farmers in the rural areas, which represent significant part of Czech republic. The diversification is presented as a tool that should help to bring new means of subsistence to the agricultural sector. Individual processes of searching for new business activities are practically described with help of the chosen cooperative farm from the area of Liberec. Furthermore, the contribution of the diversification for the cooperative farm, Záhoří locality and wider community is described. The last chapter of the thesis describes suggestions of the author on what the cooperative should focus in future in the area of rural tourism, through which the tourist industry could be stimulated in the given area. The draft proposal of the agrotouristic programme which comes out of the character of landscape in the area of the Geopark Český ráj is designed.

Key Words

agrotourism, Český ráj, diversification, extensive way of pasture, geotourism, European Agricultural Fund for Rural Development, recultivation, basalt mining, milk production, agriculture

Obsah

Seznam zkratk a symbolů	11
Seznam tabulek.....	12
Seznam obrázků.....	13
Seznam vzorců.....	14
Úvod	15
1 Zemědělská činnost v České republice.....	17
1.1 Charakteristika současného zemědělství České republiky	17
1.2 Vývoj českého zemědělství po roce 1989	19
1.3 Podpora činnosti zemědělců v České republice	22
1.3.1 Přímé platby.....	22
1.3.2 Program rozvoje venkova.....	23
1.3.3 Národní podpory.....	25
1.3.4 Podpory tržních cen	25
1.4 Diverzifikace v kontextu s dotační politikou Evropské unie.....	26
2 Vymezení pojmu diverzifikace.....	28
2.1 Členění diverzifikace.....	28
2.1.1 Měření diverzifikace.....	30
2.1.2 Diverzifikace jako strategie	30
2.2 Diverzifikace v prostředí zemědělství	31
2.2.1 Členění diverzifikace v zemědělství.....	31
2.2.2 Impulsy k diverzifikaci.....	34
2.3 Úroveň diverzifikace činnosti zemědělců v České republice.....	35
2.3.1 Úroveň diverzifikace v zemědělských družstvech v České republice.....	38
2.4 Venkovská turistika jako jedna z možných forem diverzifikace v zemědělství..	40
2.4.1 Hlavní formy venkovské turistiky	42

3	Charakteristika družstva	45
3.1	Družstvo z pohledu zákona.....	45
3.2	Představení podnikatelského subjektu.....	46
3.2.1	Historie Kozákov-družstvo.....	46
3.3	Hlavní oblasti činnosti družstva	48
3.3.1	Přehled výroby mléka.....	50
3.3.2	Vývoj výkupní ceny kravského mléka	51
4	Praktické postupy diverzifikace v družstvu.....	54
4.1	Kamenolom Záhoří – Proseč	55
4.1.1	Stručná geologická charakteristika.....	56
4.1.2	Plánovaná rekultivace.....	57
4.1.3	Předpokládané náklady na sanaci a rekultivaci dobývacího prostoru	59
4.1.4	Dosavadní tvorba rezerv na sanaci a rekultivaci	61
4.2	Zhodnocení přínosů diverzifikace v družstvu	62
5	Návrhy na další možnosti rozvoje družstva.....	66
5.1	Využití lomu jako chovného rybníka	67
5.2	Areál kamenolomu jako rekreační oblast	68
5.2.1	Posouzení oblasti z hlediska atraktivity pro cestovní ruch.....	68
5.2.2	Návrh na komplexní agroturistický program	72
5.3	Zalesnění celého areálu kamenolomu.....	75
	Závěr.....	77
	Seznam použité literatury	80
	Seznam příloh	84

Seznam zkratk a symbolů

AEO	Agroenvironmentální opatření
CR	cestovní ruch
ČOV	čistírna odpadních vod
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development – Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EU	Evropská unie
CHKO	chráněná krajinná oblast
JZD	jednotné zemědělské družstvo
LFA	Less Favoured Areas – méně příznivé oblasti
LIPS	Land Parcel Identification System – systém evidence půdy pro účely administrace dotací
MZe ČR	Ministerstvo zemědělství České republiky
NSPRV	Národní strategický plán rozvoje venkova
PRV	Program rozvoje venkova
SAPS	Single area payment scheme – jednotná platba na plochu
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	společná zemědělská politika
ZD	zemědělské družstvo
ZVO	zemědělská výrobní oblast
§	paragraf
€	euro

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vývoj stavu počtu skotu a prasat v České republice ve vybraných letech.....	20
Tabulka 2: Vývoj velikosti osevní plochy vybraných plodin v České republice	21
Tabulka 3: Typologie diverzifikačních aktivit	34
Tabulka 4: Počet subjektů zabývajících se nezemědělskou činností v roce 2010.....	36
Tabulka 5: Nejčastěji zastoupené nezemědělské činnosti farem v roce 2010.....	38
Tabulka 6: Počet družstev zabývajících se nezemědělskou činností v roce 2010.....	39
Tabulka 7: Nejčastěji zastoupené nezemědělské činnosti družstev v roce 2010.....	40
Tabulka 8: Přehled tržní dodávky mléka v letech 2009-2012 (v litrech)	51
Tabulka 9: Porovnání dojivosti mezi jednotlivými lety	51
Tabulka 10: Hektarová výměra ploch dle jednotlivých způsobů rekultivace	59
Tabulka 11: Vyčíslení nákladů na sanaci a rekultivaci	60
Tabulka 12: Tvorba rezerv na sanaci a rekultivaci v letech 2004-2012.....	62

Seznam obrázků

Obrázek 1: Struktura produkce zemědělského odvětví České republiky v roce 2011	18
Obrázek 2: Procentuální podíl zemědělských subjektů provozujících vedlejší činnost.....	37
Obrázek 3: Geografická poloha Kozákov-družstvo	46
Obrázek 4: Průměrné roční výkupní ceny za 1 l kravského mléka v letech 2004-2011	52

Seznam vzorců

Vzorec 1: Herfindalův index	30
Vzorec 2: Finanční rezerva na 1 tunu těžby	61

Úvod

Diplomová práce se zabývá diverzifikací činností v prostředí zemědělského družstva na území Libereckého kraje. Dané téma si autorka zvolila, jelikož zastává názor, že je činnost zemědělců pro venkovské oblasti nesmírně důležitá a poněkud nedocenená. Zároveň se jedná o farmu v kraji pro ni dobře známém, v jejíž bezprostřední blízkosti žije již několik let a má k ní upřímý vztah.

Cílem je přiblížit problematiku diverzifikace v zemědělského sektoru, jakožto možnost zemědělců na zlepšení ekonomického stavu jejich hospodářství a udržení konkurenceschopnosti na společném trhu v rámci Evropské unie (EU). Prostřednictvím zemědělského subjektu Kozákov-družstvo je pak popsán konkrétní postup vyhledávání podnikatelských příležitostí a následně zanalyzován jejich přínos. Tato práce je určena širší veřejnosti, zejména by pak mohla posloužit jako zdroj nápadů a postupů pro další zemědělce, kteří si chtějí rozšířit svoje znalosti v oblasti rozrůžňování činností.

Práce je ročleněna na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části je stručně charakterizováno zemědělství České republiky (ČR) s vazbou na Společnou zemědělskou politiku EU. Popsány jsou jednotlivé formy podpory činnosti zemědělců ze strany státu a EU, která si podporu venkovských oblastí bere jako jeden ze svých cílů i pro následující programovací období 2014 – 2020. A je to právě venkov, který tvoří podstatnou část území našeho státu a je úzce spjat s aktivitou zemědělců. Druhá kapitola vymezuje pojem diverzifikace z hlediska odborné terminologie, nejprve všeobecně a poté v sektoru zemědělství. V závěru tohoto oddílu je z dostupných dat posouzena úroveň diverzifikace v ČR a blíže popsány jednotlivé prvky venkovské turistiky, jakožto jedné z významných forem diverzifikace.

V praktické části je představen zemědělský subjekt Kozákov-družstvo, jeho historický vývoj a hlavní předmět podnikání. Následující kapitola popisuje jednotlivé diverzifikační postupy v základním členění na zemědělské a mimozemědělské, s následným zhodnocením jejich přínosnosti pro družstvo a další zainteresované skupiny. Blíže je zde popsána hlavní doplňková činnost v podobě těžby olivnického čediče. Představen je

i sanační a rekultivační plán, jenž bude realizován po ukončení dobývání ložiska. Poslední část se věnuje nalezení možných budoucích aktivit, které by mohly, s ohledem na aktuální kapacity družstva, býti prospěšné. Byla provedena důkladná analýza situace a zhotoven návrh na možný agroturistický program, který by družstvo mohlo realizovat v návaznosti na budoucí využití dobývacího prostoru. Kromě exkurze do dojírny krav a teletníku by farma mohla nabídnout i projížďku na koních v krásné přírodě severního úpatí hory Kozákov a koupání u vodopádu či ubytování v přírodě.

1 Zemědělská činnost v České republice

V následujících podkapitolách je stručně charakterizován stav zemědělství České republiky v současné době a v návaznosti na jeho vývoj po změně státního zřízení v roce 1989. Zemědělství a lesnictví utváří ráz krajiny a venkovské společnosti po mnoho staletí. Hraje nezaměnitelnou roli ve společenské infrastruktuře venkova, který není jen zemědělskou oblastí, ale především místem k životu. Cílem podpůrných opatření je podpora inovací, diverzifikace výroby a produkce výrobků s vyšší přidanou hodnotou.¹ Je třeba mít na paměti, že zemědělství spolu s potravinářským průmyslem tvoří jeden z tradičních oborů národního hospodářství a je třeba neustále pracovat na jeho dalším pozitivním vývoji.

1.1 Charakteristika současného zemědělství České republiky

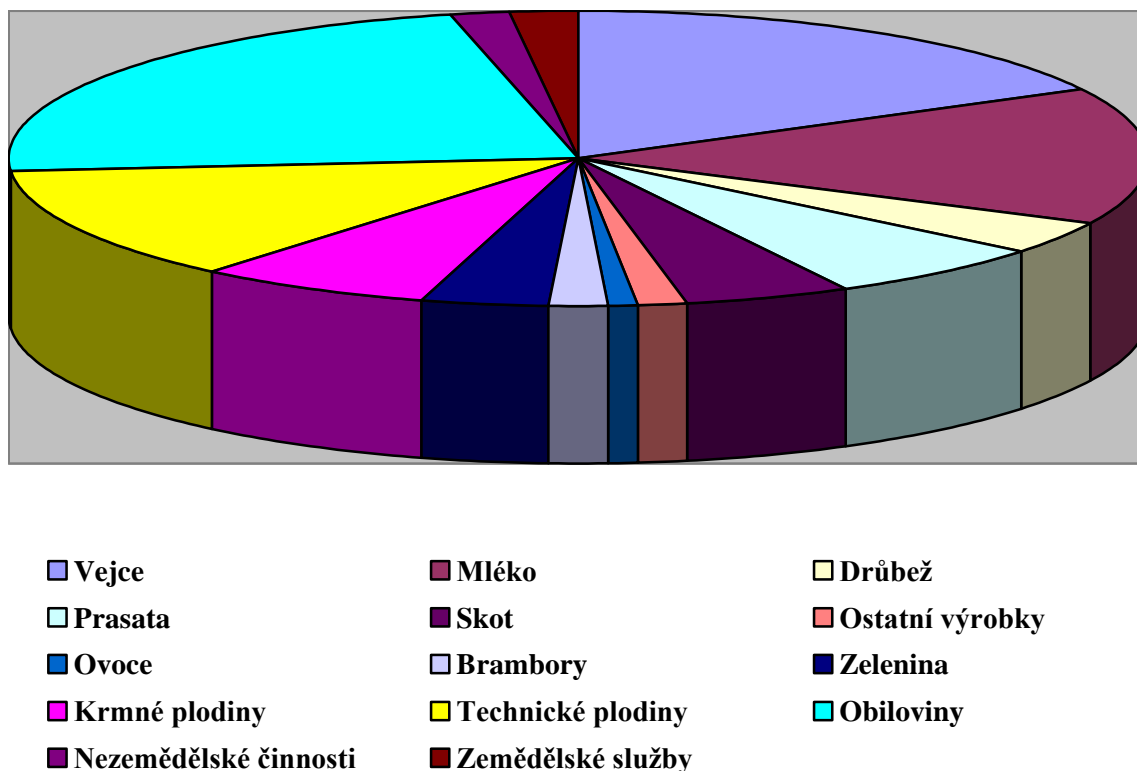
V České republice je podle nejnovějších dostupných dat, tedy k roku 2011, celkem 4 229 tisíc hektarů zemědělské půdy, z toho tvoří 3 000 tisíc hektarů ornou půdu. Plocha obdělávané půdy se v posledních letech snížila v důsledku podpory zakládání a udržování trvalých travních porostů. Celkový počet subjektů zemědělské prvovýroby je 22 864. Většinu zaujímají podniky fyzických osob, zemědělských družstev je na našem území 527. Podíl zemědělského sektoru na HDP činí 2,41 %.²

Agrární produkty ČR jsou nejčastěji exportovány na Slovensko, do Německa, Polska, Rakouska a Itálie. Naopak našimi hlavními importními partnery jsou Německo, Polsko, Nizozemsko a Slovensko. Saldo agrárního zahraničního obchodu je záporné a s každým

¹ SEJLÁK, J. a kol. *Udržitelnost českého zemědělství v globalizovaném prostředí*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2008. str. 33. ISBN 978-80-7414-007-5.

² Ministerstvo zemědělství ČR. *Zemědělství 2011* [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2012 [vid. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnotící-zpravy/publikace-zemedelstvi/zemedelstvi-2011.html>.

rokem se navyšuje. V posledních letech klesá zejména vývoz typických českých výrobků piva, chmele a sladu. Naopak vzrůstá dovoz hotových potravin, masa a masných výrobků.³

Obrázek 1: Struktura produkce zemědělského odvětví České republiky v roce 2011

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR. Zemědělství 2011.

Na výšečovém grafu je znázorněna struktura produkce českých zemědělců v roce 2011. Nejvíce jsou zastoupeny obiloviny (26,79 %), dále je to mléko (18,02 %), technické plodiny (14,87 %), krmné plodiny (8,17 %) a prasata (7,55 %). Nezemědělské vedlejší činnosti, které reprezentují úroveň diverzifikace do nepříbuzných oborů jsou na úrovni 2,06% podílu na celkové struktuře produkce.⁴

³ Ministerstvo zemědělství ČR. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010* [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2011. [vid. 2012-11-20]. ISBN 978-80-7434-005-5. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnotící-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi/zelená-zpráva-2010.html>.

⁴ Ministerstvo zemědělství ČR. *Zemědělství 2011* [online].

Podle aktuální Zelené zprávy o stavu zemědělství České republiky za rok 2010, kterou ČR vytváří každý rok od vstupu do Evropské unie, se českému zemědělství daří vcelku dobře. Celkový zisk zemědělců dosáhl v roce 2010 úrovně 6,2 miliardy Kč, což je téměř 2,5krát více než v předchozím roce. Na tomto výsledku se zajisté kladným způsobem podílela i odeznívající hospodářská krize a svou roli hraje bezpochyby podpora z fondů Evropské unie.⁵

1.2 Vývoj českého zemědělství po roce 1989

V socialistickém režimu byla naše republika zcela potravinově soběstačná, nejen že produkovala nadbytek zemědělských komodit, ale byla i schopna zásobovat jiné země. Po rozpadu východního bloku a změně státního zřízení nastaly pro české zemědělství zásadní změny. Český venkov, který do této doby charakterizovala jednotná zemědělská družstva (dále JZD) spolu s velkovýrobním typem produkce, se začal transformovat. V rámci centrálně plánované ekonomiky došlo k vytlačení drobných zemědělců, což je pravým opakem dnešního stavu, kdy podniky a soukromí zemědělci s výměrou půdy do 10 hektarů tvoří 66 % celkového počtu zemědělských subjektů.⁶ Živočišná výroba ČR, typická chovem skotu a prasat, byla postupně redukována. Co se týče rostlinné výroby situace byla analogická, ale nedocházelo zde k tak markantním propadům. Proto od roku 2001 začala rostlinná výroba převažovat nad výrobou zemědělskou.⁷ Podrobnější vývoj zachycují tabulka 1 a tabulka 2, které jsou uvedené níže.

Dalším významným milníkem v historii samostatného českého zemědělství byl vstup ČR do Evropské unie k 1. 5. 2004. Započala tím éra nabízených podpor z fondů EU, která s sebou zároveň přinesla také množství restriktivních opatření, administrativních zásahů a stanovení různých kvót. Koncept české agrární politiky musí vykazovat kompatibilitu se Společnou zemědělskou politikou EU (dále jen SZP). Současná SZP se vyznačuje vysokou měrou protekcionismu, finanční solidarity a ze všech politik EU nejvyšším

⁵ Ministerstvo zemědělství ČR. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010* [online].

⁶ tamtéž, str. 4.

⁷ Český statistický úřad. *Zemědělství-časové řady* [online].

stupněm integrace. Pro období 2007 – 2013 na ni bylo vyčleněno 34 % rozpočtu EU. V roce 2010 činila dotace na jednoho pracovníka v zemědělství ČR zhruba 260 tisíc Kč a majoritní část této sumy přišla právě z Bruselu.⁸

Tabulka 1: Vývoj stavu počtu skotu a prasat v České republice ve vybraných letech

	1989	1993	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Skot (tis.kusů)	3 481	2 950	1 574	1 428	1 397	1 374	1 391	1 402	1 363	1 349	1 344
Prasata (tis. kusů)	4 686	4 599	3 127	3 127	2 877	2 840	2 830	2 433	1 971	1 909	1 741

Zdroj: http://www.czso.cz/cz/cr_1989_ts/0901.pdf, vlastní zpracování.

Výše uvedená tabulka 1 zachycuje stav počtu skotu a prasat na území našeho státu od roku 1989 až do roku 2011. U skotu lze pozorovat razantní pokles od roku 1989 až do roku 2006. Zajímavý je mírný nárůst v letech 2007 – 2008, který byl zřejmě vyvolán uplatňováním Programu rozvoje venkova na období 2007 – 2013. Od roku 2008 byl zaznamenán v počtu skotu opět pokles, přesně o 39 000 kusů vůči roku 2009. Zde byl příčinou prudký propad výkupní ceny mléka, který ohrozil zejména farmáře specializující se na chov dojníc. Chov prasat má jednoznačně degresivní charakter, obzvláště vývoj posledních několika let naznačuje, že se ČR nedokáže v cenách produkce vepřového masa vyrovnat evropským konkurentům. Mimo tyto naše dva nejvýznamnější zástupce živočišné výroby nastal pokles i chovu drůbeže a ovcí, který ovšem oproti ostatním zaznamenal vzrůstající tendenci po vstupu do EU. Mezi rokem 2004 a 2012 došlo k nárůstu o 105 tis. kusů ovcí, což kooperuje s růstem trvale travních porostů.

Další typickou zemědělskou komoditou ČR je kravské mléko. Produkce mléka je v rámci Společné zemědělské politiky EU redukována systémem mléčných kvót. To v praxi znamená, že jsou jednotlivým členským státům EU stanoveny individuální kvóty na množství tržních dodávek mléka. Co se výkupní ceny týče, je v EU zaznamenán dlouhodobý pokles. Kvótový systém pravděpodobně potrvá do roku 2015.

⁸ Evropská unie. Zemědělství - *Nejde jen o chov a pěstování plodin* [online]. [vid. 2013-02-04]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/agr/index_cs.htm.

Tabulka 2: Vývoj velikosti osevní plochy vybraných plodin v České republice

	1989	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Osevní plocha celkem (tis. ha)	3 278	3 020	2 665	2 657	2 585	2 587	2 568	2 545	2 495	2 488
Obiloviny (tis. ha)	1 669	1 647	1 607	1 593	1 527	1 561	1 552	1 528	1 459	1 468
Brambory (tis. ha)	115	69	35	36	30	31	29	27	26	24
Řepka olejka (tis. ha)	102	325	259	267	292	337	356	354	368	373

Zdroj: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zem_cr, vlastní zpracování.

Rostlinná výroba může být charakterizována několika ukazateli, mezi ně se řadí osevní plochy, hektarové výnosy a sklizeň. Na výše uvedené tabulce 2 je možno pozorovat od 90. let minulého století zhruba třetinový pokles plochy orné půdy. Přestal platit zákon o ochraně zemědělské půdy a orná půda byla masivně využívána pro výstavbu skladů rodinných domů atd. V poslední dekádě se ČR zařadila mezi evropské země s největším úbytkem zemědělské půdy.⁹ Pěstební činnost je reprezentována obilovinami (zejména pšenice, ječmen, kukuřice), u kterých je patrný mírný pokles a dlouhodobě vcelku stabilní vývoj produkce. Brambory zaznamenávají strmý propad, na čemž má svůj podíl především levný dovoz z ostatních zemí EU. Velký boom v posledních 10 letech doprovází pěstování řepky olejky.

Vzhledem k přírodním podmínkám byla narušena optimální struktura zemědělství, mimo to lze říci, že ČR v současné době živí zhruba z 50 % zahraniční zemědělci. Markantní nárůst dovozu hotových potravin a další výše uvedené faktory vedly i k poklesu počtu zaměstnanců v zemědělství a také výše jejich průměrné měsíční mzdy. Přesto zde dle statistik pracuje zhruba 44,7 % vzdělaných zemědělců, zatímco evropský průměr je na úrovni 20 %. Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi je ekonomické prostředí

⁹ TOMAN, M.; S. CODL a P. TUČEK. *České zemědělství očima těch, kteří u toho byli*. 1. vyd. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2012. str.135-152. ISBN 978-80-86874-39-5.

českého zemědělství tvořeno většími podnikatelskými subjekty. Konkurenční výhodou zemědělství ČR je tedy vyšší vzdělanost a nadprůměrně veliké podniky. Existují však také faktory, které konkurenceschopnost oslabují. Patří mezi ně úvěrové zatížení podniků, nízká ochrana trhu a vyplácených podpor a především nerovné podmínky na společném trhu EU, co do výše jednotlivých národních podpor. Principy SZP na jednu stranu agrárnímu sektoru výrazně prospěly a pozitivně ovlivnily jeho stabilitu. Na stranu druhou ho poškodily a pokřivily, především co se potravinové soběstačnosti týče.¹⁰

1.3 Podpora činnosti zemědělců v České republice

V níže uvedených podkapitolách jsou charakterizovány vybrané formy aktuálních podpor, v rámci kterých můžou čeští zemědělci získat finanční prostředky z fondů EU a ze státního rozpočtu.

1.3.1 Přímé platby

Přímé platby lze rozčlenit na¹¹:

- Jednotná platba na plochu (SAPS)

Jedná se o základní formu podpory, poskytující největší objem finančních prostředků. Od roku 2004 používá ČR, jako nově přistoupivší země, systém jednotné platby na plochu, také nazývaný SAPS. Výše poskytované platby je vypočtena pro každý stát a na základě zemědělské produkce se odvíjí od velikosti obhospodařované půdy. Státy, které přistoupily k EU v roce 2004 nedostávají plnou podporu úrovně plateb ve výši, která je poskytována starým členským státům EU 15 bude dosaženo v roce 2013. Aby byly zachovány rovné podmínky, je rozdíl v platbách do roku 2013 dorovnáván z rozpočtu jednotlivých vlád, u nás konkrétně Ministerstvem zemědělství. Žadatelem o podporu v rámci SAPS může být

¹⁰ TOMAN, M.; S. CODL a P. TUČEK. *České zemědělství očima těch, kteří u toho byli*. str. 135-152.

¹¹ BARÁKOVÁ, B. *Financování společné zemědělské politiky Evropské unie se zaměřením na Českou republiku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010. s. 96. ISBN 978-80-7372-657-7.

fyzická i právnická osoba, která obhospodařuje půdu o velikosti alespoň 1 ha a je vedena v příslušné evidenci půdy pro účely administrace dotací, také známou pod zkratkou LIPS. Podle § 3i zákona o zemědělství je možné ji podat na zemědělské kultury: orná půda, travní porost stálá pastvina, travní porost ostatní, vinice, chmelnice osázená, chmelnice neosázená, ovocný sad intenzivní, ovocný sad ostatní, školka, zelinářská zahrada, jiná kultura – rychle rostoucí dřeviny, jiná kultura oprávněná pro dotace.¹²

- Národní doplňkové platby (Top – up)

Jak už bylo výše zmíněno tyto doplňkové platby se státního rozpočtu dorovnávají platby SAPS. Jsou upraveny nařízením vlády ČR a čerpají se ze SZIF v následujících oblastech: platba na pěstování lnu na vlákno, platba na pěstování chmele, platba na chmel, platba na přezvýkavce, platba na chov koz a ovcí, platba na chov krav bez tržní produkce mléka, platba na zemědělskou půdu, platba na brambory na výrobu škrobu.¹³

- Ostatní přímé platby

Mezi ostatní přímé platby se řadí různé kompenzační platby, například na mléko v důsledku zavedení kvót. Platby na podporu pěstování různých plodin (například plodiny pro energetické využití) atd.

1.3.2 Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova (dále jen PRV) na období 2007 – 2013 vznikl na základě Národního strategického plánu rozvoje venkova (dále jen NSPRV) v roce 2006 a je pro toto období začleněn pod SZP. Jeho prostřednictvím může ČR čerpat prostředky z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova (dále EAFRD). Celkem zde byly

¹² Ministerstvo zemědělství ČR. *Přímé platby* [online]. [vid. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/>.

¹³ Ministerstvo zemědělství ČR. *Národní doplňkové platby* [online]. [vid. 2012-11-25]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/narodni-doplňkove-platby/>.

přiděleny prostředky ve výši zhruba 2,8 mld. € a dohromady s příspěvky ze státního rozpočtu ČR tvoří částku cca 3,6 mld. €. ¹⁴

Mezi hlavní cíle tohoto programu patří snížení nepříznivých vlivů zemědělských aktivit vůči přírodě a obyvatelstvu, ochrana životního prostředí, zvýšení kvality života venkovských obyvatel. PRV také napomáhá diverzifikaci ekonomických aktivit místních obyvatel za účelem rozvoje podnikání, posílení konkurenceschopnosti, zaměstnanosti a sounáležitosti. S ohledem na obecné cíle vyjádřenými nařízením Rady (ES) č. 1698/2005 charakterizuje PRV čtyři prioritní osy¹⁵:

- Osa I. Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví.
- Osa II. Zlepšování životního prostředí a krajiny.
- Osa III. Kvalita života ve venkovských oblastech, diverzifikace hospodářství venkova.
- Osa IV. Leader

V roce 2013 končí programovací období fondů EU a řeší se budoucí podoba SZP. Podle sdělení Evropské komise ze dne 7. 12. 2010 by reforma SZP měla usilovat o následující cíle:¹⁶

- Produkce potravin, která bude životaschopná – potlačení kolísavosti příjmů zemědělců, neboť zemědělství je vystaveno vyšší míře rizika volatility než jiná odvětví. Růst konkurenceschopnosti odvětví, jelikož je zde hrozba světových producentů a zároveň tlak evropských konzumentů na dodržování přísných norem.

¹⁴ Ministerstvo zemědělství ČR. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010* [online].

¹⁵ Ministerstvo zemědělství ČR. *Program rozvoje venkova 2007-2013* [online]. [vid. 2013-03-12]. Dostupný z: <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007>.

¹⁶ Evropská komise. *Budoucnost SZP do roku 2020: Řešení problémů v oblasti potravin a přírodních zdrojů a územní problematiky* [online]. Brusel: Evropská komise, 2010 [vid. 2012-11-22]. KOM(2010) 672 v kon. znění/2. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/148908/_2__Sdeleni_EK_CZ_.PDF.

- Environmentální opatření, nadále udržitelné nakládání s přírodními zdroji – podpora inovací, rozvoj biohospodářství. Vzhledem k narůstajícím klimatickým změnám, podpořit zemědělství aby se těmto výkyvům počasí mohlo aktivně přizpůsobit.
- Symetrický územní rozvoj – boj proti nezaměstnanosti ve venkovských oblastech. Podpora venkovského hospodářství a diverzifikace, aby bylo dostatečně využito potenciálu tohoto specifického prostředí. Subvence menších hospodářství, vytváření lokálních trhů, které přidávají venkovu na atraktivnosti.

EU deklaruje péči o regionální rozvoj jako jednu z priorit. Z charakteristiky posledního cíle vyplývá pokračující podpora rozvoje diverzifikace jako jednoho z nástrojů posílení stability venkovského prostředí. Venkov je typický pro územní osídlení ČR, tvoří nezaměnitelný kulturní ráz krajiny a je úzce spjat s činností zemědělců.

1.3.3 Národní podpory

Národní podpory (state aid) jsou v kompetenci Vlády ČR, musí být v souladu s principy SZP a jejich finální podoba musí být schválena Evropskou komisí. Zaměřují se zejména na plodiny, které nejsou dotovány z EU. Zařazuje se sem i úroková subvence na úvěr poskytnutý podpůrným garančním rolnickým a lesnickým fondem.¹⁷

1.3.4 Podpory tržních cen

Tyto podpory jsou organizovány v rámci společné organizace trhu EU. Jedná se o podporu cen výrobců, například subvence vývozu vůči zemím mimo EU, podpora soukromého skladování a další podpory prostřednictvím celní ochrany. Dále se jedná o dotování cen spotřebitelů jako je třeba školního mléka a ovoce.¹⁸ Program ovoce do škol je praktikován od roku 2010, od tohoto roku byla rovněž obnovena podpora cen mléka. V roce 2010 činila

¹⁷ BARÁKOVÁ, B. *Financování společné zemědělské politiky Evropské unie se zaměřením na Českou republiku*. s. 101.

¹⁸ tamtéž, s. 102.

celková výše subvencí na vývážené zemědělské a potravinové výrobky 50,2 mil. Kč, pouze 1 mil. Kč z této částky však patřilo na zpracované výrobky.¹⁹

1.4 Diverzifikace v kontextu s dotační politikou Evropské unie

Diverzifikaci činnosti zemědělců se věnuje pozornost zejména v souvislosti s Evropskou unií. Charakter ekonomických činností na venkově se postupně mění a ryze konvenční zemědělství je potřeba rozrůžňovat o další aktivity. K hlavním cílům patří utváření pracovních míst pro venkovský prostor a zvýšení nebo alespoň udržení příjmů v hospodářství. Diverzifikace byla podporována nejprve speciálním předvstupním programem pro zemědělství a rozvoj venkova tzv. SAPARD, konkrétně opatření 2.2 Rozvoj a diverzifikace hospodářských činností zajišťující rozmanitost aktivit a alternativní zdroje příjmu. ČR zde mohla čerpat prostředky v letech 2000 – 2004. Hlavními oblastmi zde byly zakládání a rozvoj malých či středních podnikatelských subjektů, stimulace poptávky po regionálních specialitách a tradičních řemeslných výrobců, diverzifikace činností místních farmářů, rozvoj venkovské turistiky, obnova starých hospodářských budov za účelem efektivního podnikatelského využití.²⁰ Od roku 2004 do roku 2006 byl substituován operačním programem Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství. V tomto dokumentu se jednalo o podopatření 2.1.5 Diverzifikace zemědělských aktivit a aktivit blízkých zemědělství. Hlavními oblastmi podpory byly výroba, zpracování a následně přímý prodej zemědělských výrobků, výroba a zpracování nepotravinářských výrobků se snahou dostat je ke konečnému zákazníkovi, výroba a zpracování biomasy z vlastní činnosti.²¹ Dále navazuje již výše zmíněný Program rozvoje venkova 2007 – 2013, v jehož rámci se diverzifikaci věnuje především osa III. Kvalita života ve venkovských oblastech, diverzifikace hospodářství venkova. Ta zahrnuje tři opatření, 1.1 Diverzifikace činností nezemědělské povahy, 1.2 Podpora zakládání podniků a jejich rozvoje a 1.3 Podpora

¹⁹ Ministerstvo zemědělství ČR. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010* [online].

²⁰ Ministerstvo zemědělství ČR. *Plán SAPARD* [online].

²¹ Ministerstvo zemědělství ČR. *Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství*. Praha: Mze ČR, 2006. ISBN 80-7084-478-8.

cestovního ruchu. Cílem prvního opatření je, aby zemědělci nalezali podnikatelské příležitosti v dalších oborech jako například těžba a úprava nerostných surovin, stavebnictví, zpracovatelský průmysl, řemeslná výroba, obchod. Také se dále zaměřuje na výstavbu decentralizovaných zařízení pro zpracování a využití obnovitelných zdrojů energie, což má přispět k energetické soběstačnosti venkovských oblastí. V rámci druhého opatření jde zejména o rozvoj a zakládání mikropodniků a volných živností v oblasti řemesel a služeb pro hospodářství. Poslední opatření je zaměřeno na vytváření rekreačních zařízení a infrastruktury, především pro pěší turistiku, vinařské stezky, hippostezky, vodáctví, lyžování, odpočinková místa atd.²²

²² Ministerstvo zemědělství ČR. *Program rozvoje venkova ČR* [online]. [vid. 2013-04-02]. Dostupný z: http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_staze_ni%2Feafrd%2F1180428724933.pdf.

2 Vymezení pojmu diverzifikace

Termín pochází z latinských slov *diversus*, neboli rozmanitý a *facere*, neboli činit. V češtině můžeme diverzifikaci označit za proces vytváření alternativ, mnohotvárnost či rozrůžňování. Diverzifikace je jednou z častých metod, kterou používají firmy za účelem snížení rizika. V podstatě jde o rozložení rizika na největší možnou základnu, jak doporučuje i staré anglické přísloví „*don't put all of your eggs in the same basket*“, tedy nepokládejte všechna vajíčka do jednoho košíku.²³

2.1 Členění diverzifikace

V prostředí podnikatelských subjektů lze diverzifikaci rozčlenit na²⁴:

- Horizontální diverzifikace – podnik rozšiřuje svoje výrokové portfolio o další produkty. Tento typ diverzifikace můžeme pozorovat například u českých bank, které nabízejí služby typické pro pojišťovny, leasingové společnosti atd.
- Vertikální diverzifikace – zde se jedná o vstupy a výstupy, kdy firma může nahradit nákup vstupů samovýrobou. V případě výstupů se může pokusit o vlastní prodej, namísto dodávání do cizí obchodní sítě.
- Příbuzná diverzifikace – jedná se o zavádění výrobků, které korespondují s know-how firmy. Výhodou je znalost oboru a prostředí, nevýhodou naopak příbuznost oboru, neboli vajíčka jsou ve více koších, ale drží je stále jedna ruka.
- Diverzifikace do nepříbuzných oborů – firma rozšiřuje podnikatelské aktivity do zcela odlišných oborů, mění se výrobní a obchodní strategie.

V praxi se vyskytují další různé typy diverzifikace, ku příkladu geografická diverzifikace, kdy podnik rozšiřuje svoje pobočky na jiná území z různých, pro něho výhodných, důvodů. Dále se může jednat o diverzifikaci dodavatelů, díky níž není subjekt surovinově závislý

²³ SMEJKAL, V.; K. RAIS. *Řízení rizik*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2003, s. 125-128. ISBN 80-247-0198-7.

²⁴ tamtéž.

na jednom zdroji. Setkáváme se i s rozrůzněním odběratelské základny, což se stává velmi významným faktorem, pokud by došlo k poklesu zájmu zákazníka.

Diverzifikaci lze chápat také jako realizaci několika podnikatelských záměrů najednou. Úspěšné projekty pak pokrývají ztráty z těch méně vydařených. Pomocí diverzifikační strategie může podnik dosáhnout synergického efektu, nejčastěji je to v oblasti prodeje, lidských zdrojů, vstupů a řízení.²⁵

Každý subjekt by měl pečlivě uvážit, zda je pro něho proces diverzifikace vhodný. Diverzifikace může zlepšit ekonomický stav podniku, ale zároveň s sebou vždy nese další rizika. Obecně platí, že riziko a procento neúspěchu je vyšší u malých a středních firem.

Pokud subjekt uvažuje o diverzifikaci, měl by splnit tyto kroky²⁶:

1. Strategická analýza oboru – vyhodnocení atraktivnosti zvolené činnosti, posouzení síly konkurence, typu zákazníků apod.
2. Nákladová analýza – posouzení nákladů a výnosů, zde platí, že vložené vstupy nesmí převýšit veškeré předpokládané zisky.
3. Test výhodnosti diverzifikace – diverzifikace by měla vždy být zdrojem výhody oproti konkurenci.

²⁵ ZUZÁK, R.; M. Konigová. Krizové řízení podniku. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. s. 166-167. ISBN 978-80-247-3156-8.

²⁶ SMEJKAL, V.; K. RAIS. Řízení rizik. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2003, s. 125-128. ISBN 80-247-0198-7.

2.1.1 Měření diverzifikace

Mezi nejznámější způsob měření diverzifikace patří Herfindalův index celkové diverzifikace²⁷

Vzorec 1: Herfindalův index

$$H = 1 - \sum_{i=1}^n p_i^2 \quad (1)$$

kde za n doplníme počet předmětů podnikání, za p_i dosadíme poměr pracovníků v i -té oblasti podnikání ku celkovému počtu všech pracovníků.

Index nabývá hodnot v intervalu $(0;1)$. Pokud $H = 0$, je podnik aktivní pouze v jedné oblasti. Pokud se H blíží k 1, pak se aktivity podniku rokládají do nekonečného počtu odvětví.

2.1.2 Diverzifikace jako strategie

Diverzifikace se řadí mezi růstové strategie. Podle Ansoffovy matice růstových strategií se jedná o vstup s novými výrobky na nový trh a dále se dělí na²⁸:

- Koncentrickou diverzifikaci – výroba nového produktu s vazbou na stávající technologii a stávajícího zákazníka.
- Styčnou diverzifikaci – absolutní (nový výrobek pro bez návaznosti na původní technologii, pro novou třídu původních spotřebitelů), relativní (nový produkt pro nového zákazníka s vazbou na původní technologii).
- Konglomerátní diverzifikaci – nový produkt nemá spojitost s původním zákazníkem ani technologií.

²⁷ tamtéž.

²⁸ STRNAD P.; J. DĚDKOVÁ. *Strategický marketing*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 39-43. ISBN 978-80-7372-450-4.

2.2 Diverzifikace v prostředí zemědělství

Pojem diverzifikace zemědělských činností nemá pouze jednu charakteristiku. V odborné literatuře se vyskytují tři hlavní úhly pohledu na diverzifikaci:²⁹

1. Využití výrobních faktorů mimo klasické zemědělství s cílem jejich efektivnějšího spotřebování.
2. Diverzifikace zdrojů příjmů, z důvodů nedostatečné výše příjmů z prodeje agrární produkce či z poskytnuté podpory.
3. Diverzifikace jako hledání nové podnikatelské činnosti, v případě nalezení adekvátní ziskové příležitosti.

2.2.1 Členění diverzifikace v zemědělství

Také rozčlenění diverzifikace lze pojmut z několika hledisek. Za základní rozdělení se považuje členění na aktivity zemědělské a nezemědělské povahy. Existují i podrobnější a specifitější členění uvedená níže.³⁰

Podle klasifikace ekonomických činností (CZ – NACE) se hlavní zemědělské činnosti dělí na:³¹

- Pěstování trvalých plodin.
- Pěstování jiných než trvalých plodin.
- Živočišná výroba.
- Množení rostlin.

²⁹ HRON J. a kol. *Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR* [online]. Praha: Národní agentura pro zemědělský výzkum, 2008. Zpráva projektu QH71110. [vid. 2012-11-22]. Dostupné z: www.mze-vyzkum-infobanka.cz/DownloadFile/49812.aspx.

³⁰ HRON J. a kol. *Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR* [online].

³¹ ČSÚ. *Klasifikace ekonomických činností (CZ-NACE)* [online]. [vid. 2013-02-05]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_ekonomickych_cinnosti_\(cz_nace\)_systematicka_cast/\\$File/85048625.xls](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_ekonomickych_cinnosti_(cz_nace)_systematicka_cast/$File/85048625.xls).

- Podpůrné a posklizňové činnosti.
- Lov a odchyt divokých zvířat souvisejících s činností.
- Lesnictví a těžba dřeva.
- Sběr a získávání volně rostoucích plodů.
- Podpůrné činnosti pro lesnictví.
- Rybolov.

Nezemědělské činnosti:³²

- Cestovní ruch, rekreační činnosti, ubytování.
- Rukodělná výroba.
- Zpracování zemědělských produktů.
- Zpracování dřeva.
- Výroba energie z obnovitelných zdrojů.
- Akvakultura.
- Smluvní práce zemědělské i nezemědělské pro jiný podnik.

Nezemědělské činnosti se také nazývají mimozemědělskými nebo vedlejšími výdělečnými činnostmi, do roku 2005 se třídili dle Odvětvové klasifikace ekonomických činností (OKEČ), od 1. 1. 2008 byly nahrazeny metodikou Eurostatu. Obecně se jedná o činnosti nezemědělské povahy, které jsou vykonávány přímo v daném zemědělském podniku nebo v jiném zemědělském podniku a stejně tak se může jednat i o činnost v podniku nezemědělského typu. Pokud by podnik vykonával zemědělskou práci pro jinou farmu, taktéž by se činnost zařazovala pod tuto skupinu.

³² Český statistický úřad. *Agrocensus: Strukturální šetření v zemědělství a metody zemědělské výroby 2010*. Praha: ČSÚ, 2011. 199 str. ISBN 978-80-250-2101-9.

Specifické členění diverzifikačních aktivit, které uvádí Národní agentura pro zemědělský výzkum.³³

1. Diverzifikace specializací zemědělské výroby

Zaměření farmy na netradiční chov zvířat: angorské kozy, jeleni, ryby, králíci, pštrosi, divoká prasata, domácí mazlíčci, další vzácná a neobvyklá plemena.

Zaměření na netradiční rostliny: speciální květiny, vánoční stromky, energetické plodiny, další netradiční rostliny.

2. Diverzifikace poskytováním služeb na farmě

Ubytovací a stravovací služby: místa pro kempování, letní ubytování, bed and Breakfast, pronájmy prostor pro ubytování, stravovací zařízení na farmě

Volnočasové aktivity: golf, jízda na koni, rybaření, paintball, půjčovna lodí, motosport, střelba, muzeum.

3. Diverzifikace poskytováním služeb mimo farmu

Farma disponuje množstvím speciální techniky, která může být využita i k jiným činnostem. Jako příklad lze uvést odklizení sněhu a udržování komunikací v zimním období.

Následující tabulka 3 uvádí typologii diverzifikačních aktivit podle Národní agentury pro zemědělský výzkum v ČR, která vychází z anglické výzkumné studie M. Wintera, M. Turnera a kol. – Farm diversification activities z roku 2002.

³³ HRON J. a kol. *Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR* [online]. [vid. 2012-11-25].

Tabulka 3: Typologie diverzifikačních aktivit

<p>Strukturální diverzifikace</p> <p>1. Cestovní ruch</p> <ul style="list-style-type: none"> - Rekreační aktivity (den otevřených dveří, faremní zoo, naučné stezky, hipoaktivity) - Ubytování na farmě - Kombinace výše uvedených <p>2. Přidaná hodnota zemědělských produktů</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vlastní prodej produkce (rozvoz výrobků zákazníkovi, obchod na farmě, prodej ze dvora) - Zpracování produkce (vlastní výroba produktů, speciální obaly a způsoby balení) - Prodej kůží, vlny ...
<p>Zemědělská diverzifikace</p> <p>1. Poskytování služeb zemědělské povahy (pro nezemědělské subjekty, pro zemědělské podnikatele)</p> <p>2. Lesnictví</p> <ul style="list-style-type: none"> - Údržba chráněných oblastí - Těžba a zpracování dřeva - Pěstování rychlerostoucích dřevin <p>3. Nekonvenční produkce</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ekologické zemědělství - Živočišná produkce (chov koní, lovné zvěře, ryb) - Rostlinná produkce (fenykl, vinice, petrklič, pcháč, lněné semeno, technické konopí, brutnák lékařský)
<p>Pasivní diverzifikace</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pronájem pozemků, budov, strojů

Zdroj: HRON J. a kol. Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR [online].

2.2.2 Impulsy k diverzifikaci

V rámci výzkumného šetření Národní agentury pro zemědělský výzkum bylo zjištěno, že projekty diverzifikace často vycházejí z již realizovaných plánů. Nelze zde ovšem hovořit o nenáročném kopírování myšlenek, jelikož každý zemědělský subjekt se nachází ve specifických přírodních podmínkách a okolnosti realizace se vždy mění.³⁴

³⁴ HRON J. a kol. *Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR* [online].

Možnými podněty k diverzifikaci mohou být například³⁵:

- Zájem o rozvoj podniku, zejména pokud jsou vyčerpány současné kapacity zemědělské výroby (půda, ustájení ...).
- Zapojení nevyužívaných či málo využívaných výrobních faktorů, často se jedná o nemovitosti (hlavně stavby) nebo samotné pracovníky, jejichž využitelnost v rámci sezónnosti kolísá.
- Identifikace převisu poptávky nad nabídkou u určitého produktu.
- Získání nezávislosti v oblasti odbytu výrobků, vlastní prodej konečnému zákazníkovi.
- Snaha o získání alespoň částečné nezávislosti na zemědělské produkci, která může fluktuovat v závislosti na počasí.
- Získání finančních prostředků v rámci dotačních titulů.

V prostředí malých a středních farem může být impulsem k diverzifikaci někdy také samotné přežití, jelikož prvovýroba přestává v moderním zemědělství stačit na udržení dostatečné konkurenceschopnosti.

2.3 Úroveň diverzifikace činnosti zemědělců v České republice

Jak už bylo zmíněno v předchozím textu, diverzifikace činnosti zemědělců je nástrojem, který by měl pomoci přinést do agrárního sektoru nové možnosti obživy. Zemědělství ČR prošlo v posledních 25 letech zásadními změnami. Nyní se nachází v globalizovaném tržním prostředí, ve kterém samotná prvovýroba stále tvoří stěžejní prvek aktivity zemědělců, ale je také bohatě doplňována vhodnými vedlejšími činnostmi. Znamená to tedy, že by moderní zemědělský subjekt měl kontinuálně pracovat na vyhledávání nových podnikatelských příležitostí a rozšiřovat tak portfolio svého zaměření. Úroveň diverzifikace v ČR lze zhodnotit podle statistických údajů o subjektech podnikajících v zemědělství. Nejaktuálnější dostupná data pocházejí ze strukturálního šetření v zemědělství Agrocensus 2010, které vydává Český statistický úřad (dále jen ČSÚ).

³⁵ HRON J. a kol. *Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR* [online] [vid. 2012-11-25].

Tabulka 4: Počet subjektů zabývajících se nezemědělskou činností v roce 2010

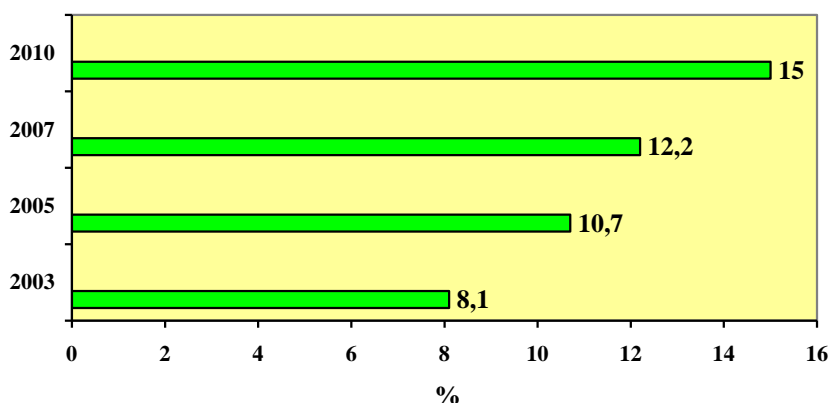
	Počet zemědělských subjektů
Bez nezemědělské činnosti	19 422
Zabývající se nezemědělskou činností:	
Jedinou	2 584
Dvěma	642
Třemi a více	216
Zemědělské subjekty celkem	22 864

Zdroj: Agrocensus 2010, vlastní zpracování.

Z tabulky 4 lze pozorovat, že z celkového počtu 22 864 zemědělských subjektů zabývajících se prvovýrobou na území ČR, jich 3 442 provozuje alespoň jednu vedlejší nezemědělskou aktivitu. V procentuálním vyjádření to znamená, že 15 % podniků zaměřuje své podnikatelské aktivity mimo tradiční oblast zemědělské činnosti.

Vývoj v čase ukazuje obrázek 2, který zobrazuje zemědělské subjekty s jinou výdělečnou činností než prvovýrobou v České republice ve vybraných letech (v % ze všech podniků). Z grafu jsou patrné rostoucí tendence, co se úrovně diverzifikace týče. Ve srovnání se státy Evropské unie se ČR pohybuje na relativně dobré úrovni. Například v roce 2007 činil v EU průměrný podíl subjektů provozujících vedlejší výdělečnou činnost ve všech podnicích prvovýroby 9,9 %. Ve stejném roce byla ČR na úrovni 12,2 %, což je 2,3 % nad střední hodnotou zemí EU 27.³⁶ Tento vcelku dobrý stav je výsledkem režimu podpor diverzifikace v ČR. Zároveň lze vyzkoušet, že je zde ještě značný potenciál, co se rozvoje diverzifikace týče. Pro další expanzi vedlejších činností bude mít stěžejní místo poradenská činnost, jelikož mnoho farmářských subjektů je nedostatečně informováno o možnostech podpory z fondů EU či možnostech diverzifikace jako takové. Tyto podniky je třeba stimulovat ke zhodnocení vlastních kapacit a naučit je identifikovat aktivity vhodné pro další podnikatelské záměry.

³⁶ Databáze Eurostatu. *Zemědělské podniky s jinou výdělečnou činností než zemědělství* [online]. [vid. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tag00096>.

Obrázek 2: Procentuální podíl zemědělských subjektů provozujících vedlejší činnost

Zdroj: Databáze Eurostatu, vlastní zpracování.

Na závěr této podkapitoly je nutné ještě zmínit do jakých oblastí čeští farmáři směřují své vedlejší výdělečné aktivity. Tabulka 5 uvádí nejčastěji zastoupené nezemědělské činnosti v roce 2010 na území ČR. Nejvíce se vyskytují smluvní zemědělské i jiné než zemědělské práce, jimiž se rozumí práce uskutečněné formou služby, kterou podniky vykonávají pro jiný subjekt. Obvykle k tomu využívají dostupnou techniku, mimo zemědělství se jedná o odklizení sněhu, péči o krajinu či dopravu. Dále je to cestovní ruch (610 subjektů), tedy ubytovací služby, sportovní a rekreační činnosti, exkurze do podniku apod. Oblastí blízkou zemědělství je lesnictví, tudíž i zde operuje 550 farem. Řadí se sem ovšem ty práce, při kterých se využívají kromě lidské síly, také stroje a zařízení, které se normálně využívají k zemědělským činnostem. Farmy se věnují též zpracování surovin primárního zemědělství, a to koupených i vlastních, na vedlejší produkt. Nejčastěji je to zpracování masa, výroba sýrů atd. Rukodělnou výrobou se rozumí výrobky vytvořené v zemědělském podniku vlastníkem, jeho rodinou či zaměstnanci. Zpracování dřeva je myšleno v jeho surové podobě, často pilařská činnost. Výroba energie z obnovitelných zdrojů musí být určena pro trh, ne pro vlastní potřebu. Může se jednat o bioplyn, biopaliva nebo elektrickou energii vyrobenou pomocí větrných turbín. Poslední v tabulce uvedenou

aktivitou je akvakultura. Provozují ji zemědělské podniky, které chovají a produkují ryby, raky apod.³⁷

Tabulka 5: Nejčastěji zastoupené nezemědělské činnosti farem v roce 2010

Druh činnosti	Počet zemědělských subjektů
Smluvní zemědělské práce pro jiný podnik	1 394
Smluvní práce jiné než zemědělské	981
Cestovní ruch a ostatní rekreační činnosti	610
Lesnictví	550
Zpracování zemědělských produktů	299
Rukodělná výroba	246
Zpracování dřeva	208
Výroba energie z obnovitelných zdrojů	174
Akvakultura	76
Ostatní	73

Zdroj: Agrocensus 2010, vlastní zpracování.

2.3.1 Úroveň diverzifikace v zemědělských družstvech v České republice

Tradice zemědělského družstevnictví na území ČR sahá až do roku 1890. Na konci roku 1989 obhospodařovalo 1 028 zemědělských družstev dvě třetiny veškeré zemědělské půdy.³⁸ Vlivem událostí posledních 20 let jejich význam a počet klesá, v roce 2010 jich v rámci naší ekonomice fungovalo 527. Následující tabulka 6 zachycuje kolik družstev diverzifikuje do nezemědělských aktivit.

³⁷ Český statistický úřad. *Agrocensus 2010*.

³⁸ BOUČKOVÁ, B. Agricultural co-operatives: perspectives for 21 st. Century. In *Agriecon* [online]. Prague: Czech university of Agriculture, 2002. No. 48, pp. 166-170. [vid. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/59204.pdf>.

Tabulka 6: Počet družstev zabývajících se nezemědělskou činností v roce 2010

	Počet zemědělských družstev
Bez nezemědělské činnosti	268
Zabývající se nezemědělskou činností:	
Jedinou	153
Dvěma	77
Třemi a více	29
Zemědělská družstva celkem	527

Zdroj: Agrocenzus 2010, vlastní zpracování.

Téměř polovina, konkrétně 49 % z celkového počtu všech zemědělských družstev v ČR provozuje nějakou vedlejší nezemědělskou aktivitu. Tento velmi dobrý výsledek by mohl naznačovat, že zemědělská družstva mají snahu rozšiřovat své pole působnosti. Tabulka 7, uvedená níže, zobrazuje po vzoru tabulky 5 typické mimozemědělské činnosti dle strukturálního šetření za rok 2010.

Tabulka 7: Nejčastěji zastoupené nezemědělské činnosti družstev v roce 2010

Druh činnosti	Počet zemědělských družstev
Smluvní zemědělské práce pro jiný podnik	177
Smluvní práce jiné než zemědělské	101
Zpracování zemědělských produktů	38
Cestovní ruch a rekreační činnosti	22
Výroba energie z obnovitelných zdrojů	20
Rukodělná výroba	19
Zpracování dřeva	19
Ostatní	8
Lesnictví	2
Akvakultura	1

Zdroj: Agrocensus 2010, vlastní zpracování.

2.4 Venkovská turistika jako jedna z možných forem diverzifikace v zemědělství

V předchozím textu bylo zmíněno, že jednou z variant rozšíření podnikatelských aktivit zemědělců může být i cestovní ruch (dále jen CR). Ne každá oblast je pro tento typ podnikání vhodná, proto je vždy nutné posoudit atraktivitu dané lokality pro budoucí návštěvníky. Taktéž sociálně ekonomická situace není ve všech regionech na stejné úrovni. Některé z nich jsou strukturálně postiženy zánikem výrobních podniků, které do té doby zajišťovaly tolik potřebná pracovní místa. Jiné jsou hospodářsky slabší z důvodu nízké hustoty zalidnění či jsou charakteristické vysokou zaměstnaností v zemědělském sektoru.³⁹ Podnikatelé v agroturistice by si měli uvědomit, že návštěvníci kromě poznávání venkovského prostředí očekávají také kvalitní ubytování a adekvátní služby. Jednou

³⁹ PRSKAVCOVÁ, M. *Venkovská turistika-řešení pro hospodářsky slabé oblasti?* [online]. [vid. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2007/Prskavcova1.pdf>.

z příčin nezájmu turistů o venkov je chatrný stav místních komunikací a cyklostezek. Kraje by se měly snažit podpořit venkovský turismus cílenou propagací, například vytvářením propagačních brožur. Úkolem farmářů je pak poskytovat kvalitní služby s dostatkem originality a stylu. Vzhledem k sílícímu zájmu veřejnosti o finančně nenáročnou a poklidnou dovolenou v soukromí, je možné vidět v tomto typu podnikání určitý potenciál.

V obecné linii umožňuje venkovská turistika alternativní způsob využití stávajících kapacit zemědělců a příležitost rozšířit podnikatelské aktivity. Má pozitivní vliv na stabilizaci počtu venkovského obyvatelstva, jež je často nuceno stěhovat se za prací do velkých měst. Dalším přínosem je zachování služeb v oblasti venkova, záchrana historických staveb a území, rozvoj umění a řemesel. S rozvojem turismu na venkově je dáván velký důraz na ochranu krajiny a zlepšování životního prostředí. Přínos je patrný i v oblasti lesního hospodářství a rybářských obcí. V rovině psychologické lze považovat za žádoucí příliv nových myšlenek a iniciativ do oblasti venkova, jeho obyvatelé tak získávají větší rozhled a mají možnost nabýt před tím neznámé znalosti a dovednosti.⁴⁰

Výzkum České zemědělské univerzity v Praze z roku 2012, jehož cílem bylo blíže identifikovat motivy vedoucí české farmáře ke vstupu do oblasti agroturistiky, přinesl zajímavé poznatky. Bylo zjištěno, že nejčastějším ekonomickým motivátorem je fakt, že farmy potřebují další zdroj příjmu. Jako druhý nejčastější důvod byla uvedena možnost rozšířit farmu a získat tak další pracovní místa. Co se psycho-sociálních motivů týče, nejsilnější je zde snaha udržet zemědělskou komunitu a také pocit, že farmářská práce je doceněná okolím a má pro něj svůj smysl. Byl potvrzen i předpoklad, že ekonomické faktory jsou pro zemědělce v ČR mnohem důležitější než ty psycho-sociální. Lze usuzovat, že orientace farmářů na ekonomickou stránku věci, tedy příjem, je z velké části zapříčiněna dotační politikou.⁴¹

⁴⁰ STRÍBRNÁ, M. *Venkovská turistika a agroturistika*. 1.vyd. Praha: Profi Press, 2005. 65 str. ISBN 80-86726-14-2.

⁴¹ PILAR, R. a kol. Factors Determining the Entry of Agricultural Farms into Agritourism. In *AGRIS On-line Papers in Economics and Informatics*.

Nejdůležitějším faktorem pro společnost a celou planetu Zemi je rozvíjení jakéhokoli typu CR trvale udržitelným způsobem. Venkov je nezaměnitelným prostorem, krásným zejména pro svou nedotčenost a souznění s okolní přírodou. Podnikatelské subjekty venkovského turismu by měly spolupracovat se zastupiteli jednotlivých obcí a snažit se nalézt cestu vzájemné spolupráce, která bude vést k blahu všech zainteresovaných stran.

2.4.1 Hlavní formy venkovské turistiky

Venkovský turismus byl jako pojem poprvé definován v 60. letech 20. století ve Spojených státech amerických jako alternativní typ turistiky. Mezi jeho hlavní formy patří:⁴²

- Agroturistika – by se dala definovat jako turistika ve venkovských oblastech, s vazbou na zemědělské práce nebo usedlosti se zemědělskou funkcí. Smyslem této aktivity je poznávání prostředí venkova a života zemědělců. Návštěvníci mají možnost seznámit se s chodem farmy, místními zvyklostmi a tradicemi. Jsou v blízkém kontaktu s přírodou a zvířaty, často se sami mohou zapojit do zemědělských prací.⁴³ Dá se říci, že je to jeden z ideálních tipů na rodinnou dovolenou. Agroturistiku provozují podnikatelé v zemědělské prvovýrobě podle zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů jako doplňkovou činnost s tím, že samotná zemědělská činnost by zde měla být dominantní.
- Ekoturistika – je založena na poznávání přírody ohleduplným způsobem, který ji nebude nikterak poškozovat. Ubytovatel i host se řídí zákony a pravidly na ochranu přírody. Jedná se zejména o jedno či více denní pěší výlety v krajinářsky vhodných oblastech, tedy především chráněné krajinné oblasti (dále jen CHKO), národní parky či biosférické oblasti.⁴⁴

⁴² SOUČKOVÁ, H. *Agroturistika jako jedna z významných forem diverzifikace zemědělství.*

Článek v projektu NAZV QH 82126 Ministerstva zemědělství ČR: Zajištění harmonizace krajinotvorné, hydrologické a produkční funkce agrárních valů a teras pro diverzifikaci aktivit na venkově.

⁴³ SYROVÁTKOVÁ, J. *Specifické formy cestovního ruchu.* 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. str 30-31. ISBN 978-80-7372-927-1.

⁴⁴ tamtéž .

- Ekoagroturistika – představuje pobyty v rámci ekologicky hospodařících subjektů. Návštěvníci se při ní nacházejí ve zdravotně příznivém prostředí a mohou se podílet na zemědělských pracích a konzumovat produkty ekologického zemědělství.
- Chataření a chalupaření – tato forma venkovského cestovního ruchu stojí tak trochu v pozadí zájmu a veřejnost ji často ani za formu cestovního ruchu nepovažuje. V posledních letech byl však zaznamenán rozvoj segmentu trhu s chatami a chalupami, které majitelé nabízejí k pronajmutí. Jedná se tzv. chatové osady ležící mimo vesnické osídlení nebo objekty lokalizované na úplné samotě.
- Lesní turistika – bývá doplňkem programu venkovského cestovního ruchu. Účastníci v jeho rámci pozorují lesní faunu a flóru, učí se vhodnému chování na tomto území. V sousedním Německu tento typ turistiky pojali jako lesní safari s pronájmem nevyužitých hájenek.
- Geoparky – jedná se o přesně vymezená území, na kterých se nacházejí vzácné geologické fenomény, objekty kulturního, historického či archeologického významu. Geopark vede odbornou činností k poznávání hodnot dané oblasti, podporuje ekologickou výchovu a spolupracuje s podnikatelskými subjekty, čímž napomáhá vytváření vedlejších produktů spojených s tímto dědictvím. Síť evropských geoparků vznikla v roce 2000. Prvním českým zástupcem se stal v říjnu 2005 Geopark Český ráj o rozloze téměř 700 km², kterou značně přesahuje stejnojmennou CHKO.
- Cykloturistika – na vyznačených a k tomu určených trasách s důrazem na nepoškození okolí. V posledních letech je na našem území ČR patrná snaha rozšířit síť cyklostezek. Vznikl například projekt s názvem Česko jede, jehož záměrem je komplexní podpora cykloturistiky a dalších sportů prostřednictvím kvalitního informačního servisu pro české i zahraniční turisty.
- Hipoturistika – projížďky na koních jsou často produktem agroturistiky a ekoagroturistiky. V ČR, obzvláště v podhorských oblastech, se nalézá řada koňských stezek. V poslední době se lze setkat i s pobyty na tzv. Westernových rančích, bohatých na doprovodné programy jako například rodeo show nebo kovbojské přestřelky. Do této kategorie se řadí i léčebné pobyty na koňském hřbetě tzv. hipoterapie.

- Zážitková turistika – na venkově lze prožít zážitky odlišné od šedi všedního života. Jako příklad zde lze uvést síť návštěvnických center zážitkové a šetrné turistiky, konkrétně třeba Návštěvnické centrum hraček a malby na skle na Kvildě.
- Zelené stezky (Greenways) – jsou grantovým programem Nadace Partnerství, s jehož pomocí je poskytována podpora a pomoc organizacím a projektům snažícím se o zachování udržitelného rozvoje podél přírodních koridorů a stezek. Greenways se zaměřují na větší bezpečí cyklistů a chodců, ochranu přírodního a kulturního dědictví, zdravý životní styl, rozvoj šetrného CR. U nás existují Greenways Praha – Vídeň, zahrnující koridor tras pro pěší turisty, cyklisty, vodáky i jezdce na koních mezi těmito dvěma metropolemi.
- Stezky dědictví (Heritage Trails) – mezinárodně marketingově prověřený program na propagaci a rozvoj CR. Jedná se o propojenou síť vybraných lokalit přírodního a kulturního bohatství, folklóru, turistických zařízení a center služeb. Účastníci cestují samostatně, ale s detailním popisem cesty den po dni.
- Zelené prázdniny (Green Holidays) – program s garantovanou ekocertifikací cílený na destinace a podnikatele. V praxi to znamená volný čas strávený v prostředí, kde se dbá na ochranu životního prostředí. Jedná se o ekologicky hospodařící farmy vyrábějící bio produkty či energie z obnovitelných zdrojů.
- Moravské vinařské stezky – jsou dlouhodobým projektem pro rozvoj vinařství a turistiky na jižní Moravě s důrazem na zachování tradic a obnovení kulturního dědictví spojeného s tímto oborem lidské činnosti.⁴⁵

⁴⁵ SOUČKOVÁ, H. *Agroturistika jako jedna z významných forem diverzifikace zemědělství* [online].

3 Charakteristika družstva

V následujících podkapitolách je představen zkoumaný ekonomický subjekt Kozákov-družstvo. Tato i zbývající kapitoly čerpají data a informace z interní dokumentace zemědělského družstva.

3.1 Družstvo z pohledu zákona

Podle zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku je družstvo⁴⁶ „*společenstvím neuzavřeného počtu osob založeným za účelem podnikání nebo zajišťování hospodářských, sociálních anebo jiných potřeb.*“ Družstvo má společné rysy s osobními i kapitálovými společnostmi. Družstvo založené na území České republiky musí mít alespoň pět členů, což neplatí v případě jsou-li jeho členy minimálně dvě právnické osoby. Po založení lze přijímat další členy. Družstvo vystupuje jako právnická osoba, která ručí za své závazky celým svým majetkem. Členové neodpovídají za závazky družstva, pokud tomu tak nebylo určeno z rozhodnutí členské schůze. Základní kapitál družstva je tvořen členskými vklady a to v minimální zákonem stanovené výši 50.000 Kč.⁴⁷

Nejvyšším orgánem je členská schůze, statutárním orgánem je představenstvo a na činnost družstva dohlíží kontrolní komise. V případě malých družstev, které nemají více jak padesát členů, může plnit funkci představenstva a kontrolní komise členská schůze. Ta pak zvolí statutární orgán, kterým je předseda družstva. Při hlasování má každý člen jeden hlas. Funkční období členů orgánů družstva je maximálně pět let, s tím, že mohou být voleni opakovaně. Ze zákona je družstvo povinno na konci každého roku sestavit účetní uzávěrku.⁴⁸

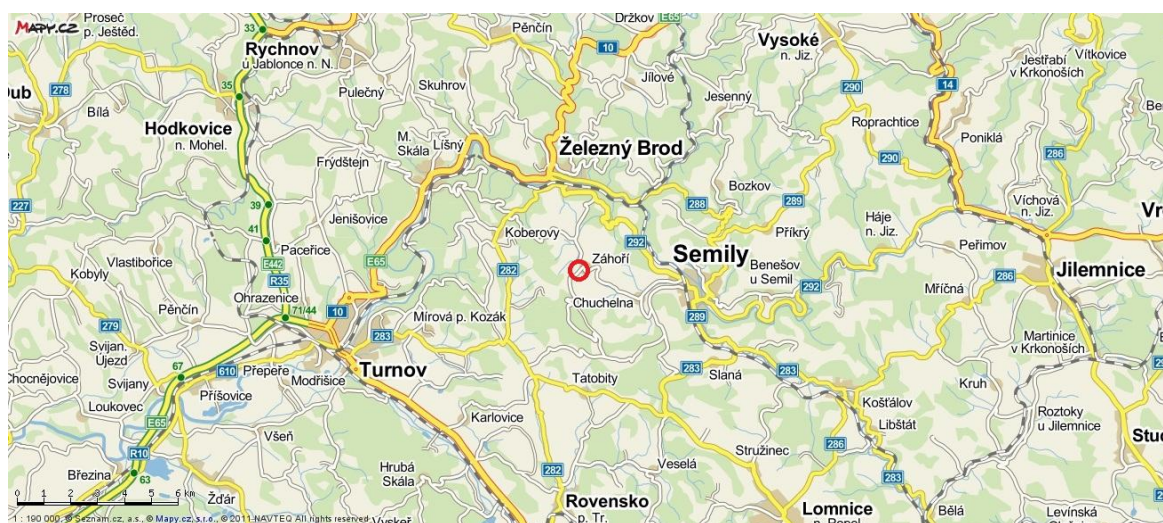
⁴⁶ Zákon č. 513 ze dne 5. listopadu 1991 Obchodní zákoník. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 98, s. 2502-2508. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1991/sb098-91.pdf>.

⁴⁷ SYNEK, M., aj. *Podniková ekonomika*. 5.vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. str. 81. ISBN 978-80-7400-336-3.

⁴⁸ tamtéž.

3.2 Představení podnikatelského subjektu

Kozákov-družstvo je zemědělským družstvem nacházejícím se v Libereckém kraji, okresu Semily. V současné době má družstvo 37 zaměstnanců, co do počtu pracovníků se tedy jedná o farmu střední velikosti. Statutárním orgánem družstva je předseda, pan Miroslav Richtr. Družstvo momentálně hospodaří na 999 hektarech půdy, z větší části pronajaté od místních obyvatel na základě nájemní smlouvy. Hlavní činností družstva je chov skotu na mléko, dále se věnují pěstování obilí, řepky olejné a krmných plodin. V případě totální škody je majetek pojištěn na plnou náhradu 270 milionů Kč.⁴⁹

Obrázek 3: Geografická poloha Kozákov-družstvo

Zdroj: www.mapy.cz

3.2.1 Historie Kozákov-družstvo

Vznik tohoto zemědělského družstva se datuje k 31. 5. 1951. Tehdy fungovalo jako družstvo pro rozvod elektrické energie v nedaleké obci Záhoví – Pipice, zapsané jako společenstvo s omezeným ručením a družstvo pro rozvod elektřiny a mechanizaci v zemědělství v Proseči u Železného Brodu.

⁴⁹ Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

Postupně přešlo v Jednotné zemědělské družstvo v Záhoří a dalšími právními poměry se v dané lokalitě zvětšovalo o další katastry. V roce 1976, na základě politického rozhodnutí, došlo ke spojení s dalšími subjekty Chuchelnou, Slanou u Semil a částí Semil směrem od hory Kozákov po řeku Jizeru. Po sloučení bohužel nenastaly optimální poměry mezi počty zaměstnanců, řídicích pracovníků ani nákladů a výnosů mezi sjednocenými subjekty.⁵⁰

Další výrazná přestavba družstva proběhla po roce 1989, kdy s nástupem nového státního zřízení došlo k zákonem řešené transformaci zemědělských družstev. Než došlo k výpočtu a celkovému dokončení transformace, rozhodli členové většinovým rozhodnutím o delimitaci družstva a vyčlenilo se bývalé družstvo Slaná u Semil.

Rozhodnutí o transformaci vycházelo ze zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických práv k půdě a jinému zemědělskému majetku. Všichni občané, kteří měli vlastnický vztah k družstvu (členové, zaměstnanci, majitelé obhospodařovaných pozemků, ...) se tímto mohli přihlásit jako oprávněné osoby a později vznikl majetkoprávní vztah. Zákonem byl proveden výpočet majetku družstva a ten byl podle určitého klíče (například podle počtu odpracovaných let) rozdělen mezi jednotlivé oprávněné osoby. Pokud byla ustanovena nová členská základna, vznikala nová zemědělská družstva jako právní nástupce těch stávajících. Noví členové převzali vypočtený majetek a následně prováděli vypořádání osob, které se členy nestali. Ve vypořádání se postupovalo dle ze zákona doporučeného klíče, nejdříve v živém a mrtvém inventáři – zvířata, krmiva, zásoby, stroje..., vyjímečně v penězích. Vše protokolárně na základě dohody a v cenách v něchž byl majetek oceněn do doby transformace, pod dohledem auditora.⁵¹

Kozákov-družstvo nešlo cestou přetransformování do jiného druhu společnosti jako je například akciová společnost, protože podle názoru majitelů rozhodujících vlastnických

⁵⁰ Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

⁵¹ Zákon č. 229 ze dne 21. května 1991 o úpravě vlastnických práv k půdě a jinému zemědělskému majetku. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 45, s. 1063. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1991/sb045-91.pdf>.

podílů v družstvu byl tento způsob nestabilizující. Pokud by k tomu došlo, závazky vůči oprávněným osobám by byly vypořádány formou akcií.⁵²

3.3 Hlavní oblasti činnosti družstva

Kozákov-družstvo má v rámci svého podnikání stanoven základní cíl, který spočívá v zachování trvale udržitelného rozvoje. Družstvo se snaží udržet krok s rozvojem nových zemědělských technologií, mechanizací a chemizací, vždy však s ohledem na zátěž životního prostředí. Neustále pracuje na snižování nákladů, zejména co se hlavního předmětu činnosti týče, aby bylo i v budoucnosti nadále konkurenceschopné.

- Způsob obhospodařování půdy vzhledem k čerpaným dotacím

Z celkové výměry 999,4 hektarů zemědělské půdy, na které družstvo hospodaří je 367 hektarů orné půdy. Ta je z větší části pronajmutá od místních obyvatel, z nichž někteří čerpají nájemné v naturální podobě prostřednictvím obilovin a konzumních brambor. Vzhledem k terénu byla většina svahových lokalit zatravněna a užívá se co by pastvina. Podnik je zařazen podle geografického informačního systému pro evidenci využití zemědělské půdy (LIPS), v rámci něhož se zařazují jednotlivé bloky půdy obhospodařované subjektem. Družstvo je přihlášeno do dotačního titulu agroenvi, který je součástí Programu rozvoje venkova a to jeho II. osy – Zlepšování životního prostředí a krajiny. Agroenvironmentální opatření (dále AEO) se dělí na tři podopatření, zde se jedná o Ošetřování travních porostů. V praxi to pro družstvo znamená podporu za extenzivnější způsob hospodaření, zaměřeného především na pastevní způsob chovu skotu, konkrétně dojníc a jalovic. Je uzavřen pětiletý závazek k danému typu hospodaření. Extenzita pastvou je částečně kompenzována právě dotacemi, pro rok 2012 to byla konkrétně částka 1 688 811 Kč. Extenzita má rovněž za následek dodržování limitů použití hnojiv na rostliny, kdy u luk a pastvin je to 60 kg čistého dusíku včetně přepočtu použití močůvky od zvířat (přesná norma 5 kg dusíku v 1 000 litrech). Tento způsob

⁵² Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

obhospodařování půdy nese nevýhodu v podobě nižšího přírůstku ustájených zvířat, jelikož se jedná o výživově méně vydatné krmivo. Pozitivem je naopak lepší zdravotní stav a čistota dobytka. Přírůstky jsou částečně kompenzovány proti intenzivnímu výkrmu nižšími náklady nejen na skladování a výrobu, ale i manipulaci s krmivem. Zvířata se sami pasou a mění se pouze lokalita, přičemž je třeba často dovážet vodu k napájení. Pastviny jsou pasoucími se stavy skotu vyživovány díky exkrementům a tím se na ně vrací dusík, draslík, mírně fosfor a samozřejmě humus. V minulosti byl tento způsob pastvy pro zvířata přirozený a do krajiny v okolí Kozákova zcela typický.

- Rostlinná a živočišná výroba

Semilský okres se v rámci agroekologické kategorizace zařazuje do zemědělské výrobní oblasti (dále ZVO) obilnářské O4, typ obilnářsko – krmivářský a ZVO píceňářské P3, typ píceňářský s hlavním zaměřením na chov skotu. Typickými znaky pro tuto oblast je mírně chladné až chladné klima s nadmořskou výškou 400 – 650 m n. m. Místy se vyskytuje svažitosť terénu i nad 17 stupňů sklonitosti, stupeň zornění je ve výši 20 % – 60 %. Průměrná úřední cena zemědělské půdy je v této oblasti je 1 – 3 Kč/m², jedná se produkčně nejméně kvalitní půdy, často na kamenitém podloží, půdy skeletovité a mělké. Z tohoto hlediska se jedná o produkčně podprůměrnou zónu, vhodnou pro pěstování pouze vybraných druhů plodin.⁵³ Družstvo tedy hospodaří ve ztížených přírodních podmínkách a řadí se do tzv. LFA oblasti. LFA rovněž vyžaduje chovat zvířata v počtu minimálně dvě dobytčí jednotky na jeden hektar půdy. Jednou dobytčí jednotkou se rozumí 500 kg živé hmotnosti zvířete. Od roku 2013 je návrh na 0,3 kusu dobytka na jeden hektar.

Družstvo je orientováno na chov dojnic, v současnosti činí stav cca 400 kusů. Má uzavřený obrat stáda skotu, což znamená že si samo vytváří a odchovává jalovičky na další pokračování chovu. Celkem s dojnicemi se aktuální stav pohybuje kolem 700 kusů. Na základě rozhodnutí Státního zemědělského intervenčního fondu (dále SZIF) z února roku 2013 byla družstvu přidělena větší individuální kvóta na mléko ve výši 2 155 568 kg,

⁵³ Agrokrom. *Zemědělské výrobní oblasti a podoblasti* [online].[vid. 2013-03-22]. Dostupné z: http://www.agrokrom.cz/texty/metodiky/Ram_metod/VYROBNI_OBLASTI.PDF.

při referenčním obsahu tuku 4,36 %. Z rostlinné výroby se pěstují obiloviny – pšenice krmná, ječmen krmný, okrajově řepka olejná a kukuřice. Trvalý travní porost na pastvinách a loukách tvoří jetelotrávy a trávy různého druhu. Tráva se senážuje do betonových žlabů na zimní období, část se suší do seníku jako dietetický přídavek do krmiva v zimní sezoně a také se jím krmí malá teleta. Kukuřice se vzhledem k vyšší nadmořské výšce cca 500 m. n. m. využívá pouze na silážování. Obiloviny se pěstují převážně ze dvou důvodů. Prvním je fakt, že veškerá zvířata jsou chována na slamnaté podestýlce, tudíž sláma slouží ke krytí vlastního krmného fondu pro dobytek. Druhým je zdroj finančních prostředků, kdy se zbylé množství využívá k volnému prodeji okolním zájemcům v aktuálních tržních cenách.

- Vzdělávání pracovníků v managementu družstva

Kozákov-družstvo si zakládá na dobré informovanosti vedoucích pracovníků. V moderním zemědělství je třeba držet krok s trendy a neustále se pokoušet predikovat budoucí vývoj. Podnik je aktivním členem Zemědělského svazu ČR, což mu přináší mnoho zajímavých výhod. Pomocí emailové komunikace dostávají pracovníci družstva každý týden nejaktuálnější informace o dění v odvětví na celorepublikové i lokální úrovni. Dále svaz pro své členy pořádá dle potřeby odborná školení, která sehrávají důležitou roli pro vzdělanost zaměstnanců. V dané lokalitě působí v rámci přednáškové činnosti například MVDr. Bečvář, uznávaný odborník s dlouholetými zkušenostmi z farem v USA. Družstvo dále spolupracuje s Ing. Tvrzníkovou, která je akreditovanou poradkyní v záležitostech dotací z EU a národních zdrojů.

3.3.1 Přehled výroby mléka

Tato podkapitola blíže specifikuje přehled výroby mléka jako hlavního nosného produktu družstva. Tabulka 8 zachycuje přehled tržní dodávky mléka v letech 2009 – 2012. Tabulka 9 pak porovnává stav dojivosti mezi jednotlivými po sobě jdoucími roky. V roce 2012 se zvýšila dojivost v kravíně Záhoří, což vyvolalo celkový růst o 24,66 % a možnost podat žádost u SZIF na zvýšení dosavadní kvóty na mléko. V tomtéž roce také došlo k realizaci projektu nového hromadného ustájení skotu, jehož dopadem je náhlý

pokles dojivosti v prvních měsících roku 2013 zhruba o 18 %. Z původních pěti kravínů byly dojnice přestěhovány do jedné, nově zrekonstruované stáje. V důsledku toho došlo u krav ke vzniku stresu na jiné prostředí a jinou technologii. Zároveň se mezi novými zvířaty buduje dominantní postavení ve stádě. Všechny tyto jevy měly vliv na dojivost v druhé části laktace. U nově navážených dojnic po otelení, kde dojivost je na vrcholu se užitkovost drží a nyní postupně stoupá. Je to obecný jev všech nových farem, kde se stresové záležitosti vždy projeví a celý náběh nad hranici původní dojivosti trvá cca 9- 12 měsíců.

Tabulka 8: Přehled tržní dodávky mléka v letech 2009-2012 (v litrech)

	2009	2010	2011	2012
Kravín Rovný	396 704	387 709	401 603	405 589
Kravín Chuchelna I.	384 903	389 067	368 484	335 906
Kravín Chuchelna II.	354 606	359 084	385 593	473 781
Kravín Smrčí	319 231	323 332	281 769	332 278
Kravín Záhoří	300 074	322 781	317 634	640 406
Celkem	1 755 518	1 781 973	1 755 083	2 187 960

Zdroj: Interní dokumentace Kozákov-družstvo, vlastní zpracování.

Tabulka 9: Porovnání dojivosti mezi jednotlivými lety

2010 / 2009		2011 / 2010		2012 / 2011	
Absol.	%	Absol.	%	Absol.	%
+ 26 455	+ 1,51	- 26 890	- 1,51	+ 432 877	+ 24,66

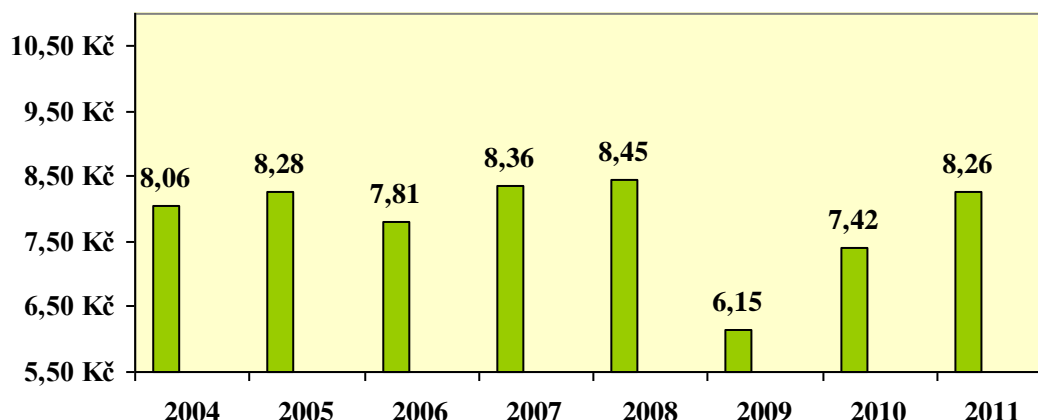
Zdroj: Interní dokumentace Kozákov-družstvo, vlastní zpracování.

3.3.2 Vývoj výkupní ceny kravského mléka

Trh s mlékem kdysi vykazoval poměrnou stabilitu. Situace se v posledních několika letech výrazně pozměnila. Na obrázku 4 je pro ilustraci problematiky uveden graf zachycující vývoj výkupní ceny za 1 litr kravského mléka. V letech 2007 – 2008 dosahovala

rekordního maxima, naopak v roce 2009 prudký pád na průměrnou roční cenu 6,15 Kč. Tato výše nepostačovala ani na pokrytí nákladů na výrobu a Kozákov-družstvo pocítilo, tak jako mnoho jiných producentů mléka, existenční krizi. Celou situaci se jim podařilo ustát především díky výnosům z pronájmu kamenolomu.

Aktuálně diskutovanou problematikou je směr budoucího vývoje na poli obchodu s kravským mlékem. Od dubna roku 2015 by mělo dojít k liberalizaci trhu zrušením mléčných kvót, což znamená konec omezení produkce evropských farmářů. Pravděpodobně tedy dojde k tlaku na snížení výkupních cen a v rámci konkurence mezi jednotlivými zeměmi EU obstojí jen ti nejsilnější. Dle nových opatření se budou farmy moci slučovat do sdružení, jejichž velikost nepřesáhne 33 % tuzemské produkce a jeho prostřednictvím jednat s odběrateli, měla by se tak zesílit jejich pozice.⁵⁴ Kozákov-družstvo dle budoucího vývoje uvažuje o zařazení se mezi podobná seskupení, bude-li to pro něj za daných podmínek ekonomicky výhodné.

Obrázek 4: Průměrné roční výkupní ceny za 1 l kravského mléka v letech 2004-2011

Zdroj: Zemědělství 2011, vlastní zpracování,

V zájmu družstva se bude nadále pracovat na snižování nákladů na výrobu, spolu se zvyšováním kvality mléka. Tento proces již úspěšně započalo seskupením dojníc

⁵⁴ SUKOVÁ, I. Mléčný balíček-budoucnost evropského sektoru mléka. In: Mlékařské listy [online]. 2012, roč. 23, č. 132, s. 2. [vid. 2013-03-02] Dostupné z: <http://www.agronavigator.cz/service.asp?act=print&val=121750>.

z pěti menších kravínů v jeden velký na podzim roku 2012. Do konce roku 2013 by se dojnice měly vyrovnat s tímto přemístěním a dojivost by měla postupně narůstat.

4 Praktické postupy diverzifikace v družstvu

Hlavní program aktivity zkoumaného zemědělského družstva je rozložen do několika oblastí, protože každoročně dochází k cenovým změnám u jednotlivých komodit a některé jsou na tom lépe a jiné zase hůře. Snahou družstva je zajistit si takové portfolio činností, které by odolávalo těmto výkyvům a zajistilo přetrvání podniku v delším časovém horizontu.

- Diverzifikace do vedlejších nezemědělských činností

Hlavním stabilizačním prvkem hospodaření subjektu je kamenolom. Je sice pronajatý, ale Kozákov-družstvo si drží veškerá práva k dobývacímu prostoru vyhlášeném úřady, zejména Obvodním báňským úřadem v Liberci. Hornickou činnost a provoz zajišťuje nájemce z řad členů družstva, konkrétně organizace Proskam s.r.o. Těžba kamene je pro oblast vyhaslé sopky Kozákov zcela typická.

Družstvo vlastní dceřinnou společnost ZAOS-CS, pro kterou byly vyčleněny dopravní prostředky jako například nákladní návěsy, soupravy, jeřáb a fekální vozidlo. Je to doplňková výroba pro přepravu obilí a kamene. V posledních dvou letech se projevila krize v dopravě v plné šíři a došlo k uložení dokladu do depositního skladu na odboru dopravy aby se zamezilo platbě pojištění, daní apod. V současné době je využíván pouze fekální vůz a to jak pro vlastníka tak i pro místní občany a firmy převozem fekálií z místa vzniku do čistírny odpadních vod (dále ČOV).

V zimním období vypomáhá družstvo v obci Záhoří a v obci Chuchelna, kde působí v zimní údržbě místních cest a komunikací. Rovněž zajišťuje údržbu silnic III. třídy v místním obvodu pomocí plužení. Dále poskytuje za úplaty okolním zájemcům a občanům služby s využitím těžké techniky (traktory, nakladače apod.).

Družstvo je od ledna roku 2013 prostředníkem v distribuci mléčných výrobků od mlékárny Čejetický u Mladé Boleslavy, která je zároveň odběratelem jejich mléka. Nejedná se však o prodej výrobků s marží, pouze snaha podniku obstarat pro své zaměstnance a jejich rodiny kvalitní mléčné výrobky za přijatelnou cenu. Zájemci mohou každých

14 dní učinit objednávku a tu si ve stanoveného termínu na určeném místě v areálu vyzvednout. Družstvo tyto potraviny neskladuje, ten samý den kdy jsou přivezeny jsou také odebrány zaměstnanci.

- Zemědělská diverzifikace

Snahou družstva je býti pokud možno, co nejvíce samostatné. Samovýrobou jadrných krmiv si zajišťuje dostatek kvalitní potravy pro chovaný skot. Částečné pěstování konzumních brambor pokrývá potřeby naturálního vypořádání nájmu za pronajatou půdu. Extenzivní způsob obhospodařování půdy byl zvolen vzhledem k pozitivům, které přináší družstvu i okolní krajině. Od roku 2012 zvolen nový způsob ustájení zvířat, byla zrekonstruována nová dojírna, která pojme až 260 kusů dojnic. Ze zbylých pěti kravínů bude jeden využit jako porodna telat, které spolu s březími jalovicemi budou mít v tomto samostatném prostoru patřičný komfort. Další budova bude sloužit pro ustájení tzv. nepřizpůsobivých dojnic, které trpí nějakou zdravotní vadou. Nejčastěji se jedná o problematiku velkého vemena či onemocnění paznehtů, díky separaci nebude hrozit přenášení onemocnění. Dva provozy jsou určeny pro telata, mladý dobytek a březí jalovice, které mají do porodu ještě delší časový horizont. Poslední budova zůstane prozatím prázdná a družstvo bude nadále přemýšlet nad způsobem, kterak ji co nejvhodněji využít.

4.1 Kamenolom Záhoří – Proseč

Tato podkapitola zahrnuje podrobnější popis družstevního kamenolomu. Lom byl stanoven dobývacím prostorem rozhodnutím Ministerstva zemědělství a výživy dne 14. 9. 1971. U dřívějšího JZD byl klasifikován jako přidružená výroba, v současnosti se jedná o doplňkovou činnost. Dle předchozích plánů a výpočtů měl skončit v roce 2015, vedení družstva však přistoupilo k důkladné analýze situace a rozhodlo o plánu prodloužit životaschopnost o dalších několik let. Důvodem investice do tohoto projektu je fakt, že lom je důležitým stabilizátorem ekonomické situace a pravidelné měsíční příjmy

z této těžební činnosti v minulých letech, zejména v době hospodářské recese, zabránily krachu družstva.

Výhodou realizace tohoto záměru je skutečnost, že se jedná o rozšíření těžby v již zavedeném dobývacím prostoru a geologická prozkoumanost širšího okolí je poměrně značná. Pro ověření zásob suroviny byly využity výsledky geologického průzkumu provedeného již v 60. letech 20. století, nově byl vytvořen hydrogeologický posudek, geometrický plán lomu a soustavně se pracuje na plánu rekultivace kamenolomu, který bude podrobněji popsán níže.

4.1.1 Stručná geologická charakteristika⁵⁵

Ložisko čediče je součástí východního okraje mohutného slapsko – smrčského čedičového příkrovu, jehož mocnost kolísá od cca 20 do cca 70 m. Celý slapsko – smrčský čedičový výlev byl ovlivněn mladodosaxonskou tektonikou, převládají v něm dva základní směry tektonických poruch a šířka pásem dosahuje 10 až 30 m.

Dobývací prostor leží jižně od silnice Železný brod – Semily a u místní komunikace Proseč – Záhoří. V blízkosti tohoto lomu jsou ještě další dva dobývací prostory, a to dobývací prostor Smrčí a dobývací prostor Chuchelna. Oba jsou v současné době evidovány na organizaci Cemex Czech Republic, s.r.o.

V ložisku se těží olivinický čedič, tento materiál je šedočerné barvy a velice houževnatý, s vysokou pevností tlaku cca 400 Mpa. Těžený kámen, tzv. drcené kamenivo, je vhodný na využití ve stavebním průmyslu, zejména při stavbě pozemních komunikací. Dle kvalifikovaného odhadu je objem těžitelných zásob suroviny cca 80 tis. tun ročně. Na západním a jižním okraji ložiska spočívá vulkanický materiál přímo na zvrásněném podložním železnobrodském krystaliniku, výskyt dalších nerostů nebyl zjištěn.

⁵⁵ Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

Hydrologicky náleží území do povodí řeky Jizery, která protéká cca 1200 m severně od ložiska a je cca 150 m pod úrovní lomu. Západně od ložiska se nachází Prosečský potok, který sbírá vodu z bažinaté oblasti jižně od lomu a z pramenů v podloží lávového příkrovu a ústí do Mlýnského potoka. Dle hydrogeologické rajonizace je zájmové území součástí rajónu 641 – Krystalinikum Krkonoš a Jizerských hor. Horniny krystalinika a čedičového výlevu jsou průlomově nepropustné. Oběh podzemních vod je umožněn pouze po puklinách, které jsou většinou zatěsněny jílem a tudíž prakticky nepropustné. Hydrogeologické poměry byly vyhodnoceny jako jednoduché. Dno lomu je suché, nevytváří se zde žádná trvale podmačená místa ani zde nevzniká žádný soustředný odtok povrchové či podzemní vody. Další těžba bude tedy probíhat výlučně jako suchá a vodní režim ji nebude nikterak na překážku.

4.1.2 Plánovaná rekultivace⁵⁶

Družstevní lom bude kompletně vytěžen v roce 2025 – 2030, v návaznosti na roční objem těžby. Předpokládá se, že po ukončení dobývání bude konečný stav geologických zásob suroviny 0 m³, tedy dojde k úplnému vytěžení. Taktéž není naplánován vznik odpadu, veškerá rubanina navezená do úpravny bude vyexpedována odběratelům. Otázkou je, co se stane s těžbou dotčenou krajinou a jak dále tyto prostory efektivně využít. Doposud je naplánováno, že vzniklé škody na krajině budou odstraněny v rámci sanačních a rekultivačních prací.

- Technická rekultivace

Převážná část vytěžené plochy spodní etáže ve střední části lomu bude ponechána jako vodní plocha, tedy vznikne rybník o velikosti 5,5 hektarů s hloubkou vody 6 – 7 m. Hladina vody by měla být v úrovni zhruba 440 – 441 m n. m., což je zároveň i předpokládaná úroveň umístění odtoku. Dno bude v úrovni báze těžby, tj. cca 434 m n. m. V severní a jižní části bude provedeno částečné zasypaní zeminami ze stávajících

⁵⁶ Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

deponií a tím zde budou vytvořeny dvě litorální plochy s hloubkou vody cca 0,1 – 1,5 m a dostatečný přístup k vodní hladině. Ve východní a jižní části lomu v délce zhruba 430 m bude ponechána lomová stěna bez jakýkoliv rekultivačních zásahů jako geologická ukázka čedičových sloupků. Část plochy, kde se nyní nachází prostor pro umístění úpravny a manipulační plochy bude po likvidaci všech zařízení lomu vyrovnána, překryta vrstvou humusové hlíny a zalesněna. Stávající přístupová komunikace bude částečně totožná a po provedení technické rekultivace bude sloužit jako příjezdová cesta.

- Biologická rekultivace

V severní až severozápadní části lomu bude na technicky zrekultivovaných pozemcích založen lesní porost tak, aby v dalším období plnil plnohodnotnou funkci lesa. Založení lesních porostů a jejich následná výchova bude vycházet z platných právních předpisů na úseku lesnictví, zejména zákona č. 449/1995 Sb., o lesích a příslušných prováděcích vyhlášek, dále také zákona č. 149/2003 Sb., o obchodu s reprodukčním materiálem lesních dřevin a vyhlášky č. 139/2004 Sb., kterou se stanovují podrobnosti o přenosu semen a sazenic lesních dřevin. Návrh rekultivace vychází z přírodních podmínek prostředí a z účelu nově zakládaných porostů. Již v období, kdy ještě bude probíhat těžba suroviny, dojde na upravených plochách ke vzniku spontánních druhotných porostů dřevin, které umožní vytvoření takového stavu lesního porostu, který po zalesnění nebude dále vyžadovat intenzivní ochranu. Přičemž počet jedinců, jejich rozmístění a druhová skladba lesních dřevin musí dávat předpoklady pro vznik stanoviště vhodného lesního porostu. V této lokalitě se jedná o lesní typ jedlo – dubová bučina. Plánuje se zapojení lesního porostu ve skladbě 70 % buk lesní, 20 % borovice lesní, 10 % dub letní. Sadba musí pocházet z území, které svými základními ekologickými a růstovými podmínkami odpovídá místu určení. Realizace musí být doplněna veškerými potvrzeními o původu a průvodními listy reprodukčního materiálu.

- Rekultivace pomocí sukcese

Zde se jedná o svahy jihozápadní a jižní části lomu. Tyto plochy se plánují ponechat k samovolné sukcesi. Dle několika výzkumných projektů je doloženo, že kamenolomy jsou

schopny již během těžby a zejména po jejím ukončení poskytnout životní prostor mnoha ohroženým rostlinným a živočišným druhům. Ponechání sukcesních ploch tomuto procesu výrazně napomáhá. Osídlení těchto ploch lze urychlit například posypáním pokosenou trávou. V případě nedostatečného osídlení může být na částech těchto ploch provedeno lokální vysazení některých druhů stromů nebo keřů. Průběžně bude na těchto plochách prováděn monitoring, s cílem zamezit uchycování invazivních druhů rostlin a dřevin (např. borovice vejmutovka). Celková plocha předmětného území je 9,5 hektarů, k těžbě a následné rekultivaci je vytyčeno 8,77 hektarů. Plánovanou výměru ploch z hlediska způsobu rekultivace uvádí následující tabulka 10.

Tabulka 10: Hektarová výměra ploch dle jednotlivých způsobů rekultivace

Způsob rekultivace	Výměra (hektary)
Plocha zalesnění	1,2483
Plocha sukcese a zeleně na ostatních plochách	0,7012
Plocha k rekreačnímu využití	0,2425
Plocha ponechaných lomových stěn	0,2145
Plocha hluboké vody	4,8990
Plocha mělké vody	1,4645
Plocha celkem	8,7700

Zdroj: Interní dokumentace, vlastní zpracování

4.1.3 Předpokládané náklady na sanaci a rekultivaci dobývacího prostoru⁵⁷

Podle článku II zákona č. 168/1993 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství je těžební organizace povinna vytvořit finanční rezervu na plný objem zajišťující sanace a rekultivace všech pozemků dotčených těžbou do konce životnosti lomu.

⁵⁷ Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

Následující tabulka 11 uvádí odhad celkových nákladů na sanaci a rekultivaci při absolutním vytěžení ložiska a vyplývá z výše uvedeného plánu. Technická rekultivace bude prováděna na ploše 3,6565 hektarů, k jejímu dokončení je třeba cca 88 tis. m³ zeminy. Průměrná cena za naložení, převezení, rozprostření a urovnání je předpokládána na úrovni 60 Kč/1 m³, což celkem vychází na 5 280 tis. Kč. Na rozšíření litorální plochy pomocí trhacích prací je určena částka 700 tis. Kč. Lesnická rekultivace počítá s průměrnými náklady 280 tis. Kč na 1 ha plochy, tedy celkem 350 tis. Kč. Monitoring a další opatření na sukcesních plochách pojme cca 170 tis. Kč. Poslední nákladovou položku tvoří likvidace technologické linky a dalšího zařízení umístěného v lomu, v odhadu na 1 300 tis. Kč.

Jelikož se nacházíme v tržním hospodářství, nelze více či méně přesně odhadnout celkovou částku. Jedná se o orientační odhad a přesná výše bude záviset na momentální situaci. Vzhledem k tomu, že rekultivační práce budou probíhat již v průběhu dobývání, bude správnost vyčíslených nákladů ověřena postupně praxí. Pokud by se skutečné náklady výrazně odlišovaly od vytvářené rezervy, bude její výše podle potřeby aktualizována.

Tabulka 11: Vyčíslení nákladů na sanaci a rekultivaci

Popis činnosti	Náklady (v tis. Kč)
Sanace – technická rekultivace	5 280
Trhací práce – úprava litorální plochy	700
Biologická lesnická rekultivace	350
Opatření na sukcesích plochách	170
Likvidace technického zařízení	1 300
Náklady celkem	7 800

Zdroj: Interní dokumentace Kozákov-družstvo, vlastní zpracování.

Celkové náklady na kompletní sanačně-rekultivační program jsou vyčísleny na 7 800 tis. Kč. K 1. 1. 2013 bylo do fondu sanace a rekultivace uloženo celkem přesně 3 341 010 Kč, do konce životnosti lomu zbývá vytvořit ještě rezervu ve výši cca 4 458 990 Kč. Vzhledem k tomu, že sanace těžebního prostoru bude provedena

až v rámci prací v závěrečné etapě těžby, jsou náklady na sanaci promítnuty do nákladů na dotěžení. Jelikož došlo k vytvoření nového plánu dobývání je třeba přepočítat finanční rezervu na 1 tunu těžby. Každoročně se tyto prostředky ukládají na zvláštní vázaný účet v komerční bance, který je zřízený pouze pro tyto účely. Dříve se tyto prostředky vedly pouze na analytickém účtu a mohlo jich býti v provozu použito. Nyní tomu tak není a čerpání schvaluje Obvodní báňský úřad v Libereci.

Celkové náklady (N_c) na rekultivaci pozemků dotčených dobýváním jsou dle vytěžitelné tonáže suroviny (V) rozpočteny do měrných nákladů (N_j) v Kč na 1 tunu. Ve výpočtu je uvažována měrná váha 2,87 t/ 1 m³. Plánovaný objem těžitelných zásob je 454 420 tis. m³, tj. 1 304 185 tun. Pro přepočet finanční rezervy na 1 tunu těžby byl použit následující vzorec (2).

Vzorec 2: Finanční rezerva na 1 tunu těžby

$$N_j = \frac{N_c}{V} \quad (2)$$

Po dosazení:
$$N_j = \frac{4458990}{1304158} = 3,42$$

Dle výpočtu bude z každé tuny vytěženého kamene uložena do fondu sanace a rekultivace částka 3,42 Kč. Tvorba ročních měrných nákladů bude průběžně navyšována o skutečný součinitel inflace (S_r) pro příslušný rok.

4.1.4 Dosavadní tvorba rezerv na sanaci a rekultivaci

Těžební organizace je každý rok povinna dle objemu vytěženého kamene ukládat náležité peněžní prostředky. Níže uvedená tabulka 12 zobrazuje přehled z let 2004 – 2012, který kromě příslušných částek uvádí i přesný úhrn roční produkce lomu. Je patrné, že v posledních dvou letech výtěžnost klesá. Příčinu lze vidět v krizi odvětví stavebnictví, jež tvoří hlavní oblast využití čediče. Patrně se jedná o aktuální stav a pokud by nedošlo k dalšímu rapidnějšímu poklesu, bude nadále přetrvávat dostatečná rentabilita. Ta se pohybuje při výtěžnosti 55 000 tun ročně na zhruba 30 %. Jak už bylo zmíněno

v předešlé podkapitole k 1. 1. 2013 činil stav celkových rezerv 3 341 010 Kč. K 1. 1. 2004 byl stav fondu sanace a rekultivace 1 580 411 Kč. Od roku 2004 do konce roku 2012 bylo vloženo dalších 1 760 599 Kč.

Tabulka 12: Tvorba rezerv na sanaci a rekultivaci v letech 2004-2012

Rok	Tuny	Částka (v Kč)
2004	63 545	183 645
2005	68 412	203 185
2006	66 744	201 928
2007	58 077	180 100
2008	57 317	182 715
2009	59 745	208 182
2010	63 715	225 343
2011	52 397	188 834
2012	50 141	186 667
Celkem	540 093	1 760 599

Zdroj: Interní dokumentace Kozákov-družstvo, vlastní zpracování.

4.2 Zhodnocení přínosů diverzifikace v družstvu

Hodnotit diverzifikaci lze z několika hledisek či úhlů pohledu.

- Zemědělská diverzifikace

Družstvo si samovýrobou jadrných krmiv kryje potřebu krmného fondu. Z toho vyplývá, že nejsou závislí na dodávkách a zejména na cenových výkyvech jednotlivých krmných plodin. Odpadá i práce spojená s administrativou a kontrolou kvality dodávek. Dalším plusem je i využití slámy jako steliva a tudíž soběstačnost v tomto ohledu. Způsob obhospodařování umožňuje každoroční změny osevu podle potřeby, samozřejmě při zachování střídání plodin. Kozákov-družstvo hrdě reprezentuje okres Semily, který je velmi dobře hodnocen i když je malým výrobcem zemědělských komodit, zejména

z pohledu péče o půdu. Má vysoký počet pastevního skotu, čímž vrací do půdy dusík, fosfor, draslík a tím zlepšuje její strukturu. Spolu s tím se zvyšuje humus v zemině i s požadovaným výsledkem lepšího vsakování vody. Tato situace je dosud nedoceněná, ale z environmentálního hlediska značně prospěšná. Jednoduše řečeno v tomto procesu dochází ke zúrodnění půdy, což je vzhledem k LFA oblasti možno brát jako velmi příznivý jev. Extenzivní pastevní způsob chovu skotu sice znamená nižší denní přírůstky, ale také podstatné zlepšení zdravotního stavu zvířete. Díky pobytu venku se přes kůži dostává vitamín K, který má kladný vliv na kvalitu mléka. Zároveň jsou dojnice čistější a není třeba vynakládat tolik času na úklid prostoru ustájení. Z ekonomického hlediska je pastva výhodná v krizových obdobích totálního propadu cen mléka. Kdy v období od května do října běžného roku dokáže přežít stáda s nižším užitkem, ale bez vlivu na zdravotní stav zvířete. Z pohledu krajinného lze vidět pozitivum ve spásání špatně dostupných ploch, které jsou mechanizačně těžko skositelné. Takových míst je na pozemcích družstva vzhledem k typu terénu několik, například svahy místní sjezdovky a další extrémní stráně či zamokřené oblasti.

Nový způsob ustájení skotu by měl po stabilizaci situace přinést zvýšení dojivosti a rozšíření kapacit stáda. Do budoucna by měl tento fakt zajistit zvýšení konkurenceschopnosti družstva. Díky nové dojírně, kde lze ustájit až 260 kusů dojníc se znatelně sníží náklady na výrobu 1 litru mléka. Došlo sice k redukci třech pracovních míst, ovšem pro budoucí podnikatelské úspěchy družstva to byl krok nutný a zcela opodstatněný.

- Nezemědělská diverzifikace

Doplňková výroba kamenolomu posilovala a stále posiluje finanční stránku základního předmětu činnosti. Družstvu náleží měsíčně za pronájem lomu společnosti Proskam s.r.o. 214 000 Kč, ročně se tedy jedná o částku 2 568 000 Kč. Podle dostupných informací se pohybuje rentabilita u těžených surovin minimálně na 30 % při alespoň 55 tis. až 60 tis. tunách roční těžby. V případě že se nadále zajistí odbyt v tomto minimálním množství tun rubaniny, je zde garance, že kamenolom v současném rozsahu zabezpečí dostatečné budoucí příjmy i pro těžební organizaci. Výkupní ceny kamene

netrpěly v minulosti většími výkyvovými vlnami. Rozhodujícím prvkem je objem prodeje, který aktuálně klesá v reakci na stav stavebnictví a případnou krizi v tomto odvětví. Díky udržení těžby v dobývacím prostoru se zachovalo 10 pracovních míst, což je jistě pozitivem pro Okres Semily, který aktuálně eviduje na úřadu práce okolo 4 300 nezaměstnaných osob.⁵⁸ Pro obec těžba znamená stálý příjem do rozpočtu prostřednictvím daní. Taktéž lze kladně hodnotit i přístup družstva, co se krajinného hlediska týče. Po vytěžení ložiska bude celý zasažený prostor dobývání zrekultivován ve snaze maximálně eliminovat dopady těžby na okolí. Vznikne zde rybník o výměře více jak 5 hektarů, z hlediska infrastruktury s dobrým přístupem a potenciálem pro další využití.

Díky dceřinné společnosti družstva, která v současné době zajišťuje zejména přepravy potřebných nákladů se taktéž reguluje zaměstnanost v družstvu. V poslední době činnost spočívá především v odvozu fekálií od místních lidí, kteří se naučili využívat této služby. Výhodou je, že družstvo má kontrolu nad řádným nakládáním s tímto druhem odpadu, který často končival vypuštěný na užívané louky a pastviny. Od té doby vymizela uhřivost, tedy napadení skotu tasemnicí, která byla zjištěna až na jatkách.

Kozákov-družstvo mimo hlavní zemědělskou sezónu, tedy v zimním období využívá dostupné techniky k udržování pozemních komunikací. Dle délky a intenzity sněhové pokrývky mu za tuto činnost náleží odměna od Obce Záhoří, Obce Chuchelna a Krajské správy silnic Libereckého kraje v rozmezí 150 tis. až 250 tis. Kč. Výhodou je zde kromě financí i zaměstnání pracovníků, kteří by v daném čase byli v podniku nepotřební. Družstvo je dále obcím nápomocno při dalších potřebných činnostech, vzhledem k možnostem dopravních zařízení a pracovních sil. Aktivní spolupráce má příznivý vliv na zainteresované subjekty a celkově tento fakt napomáhá budování občanské soudržnosti. Obecní zastupitelstva spolu s občany vnímají zemědělské družstvo jako tradiční subjekt, který v této lokalitě působí již od dob jejich předků. V jeho zájmu je tedy nadále udržovat dobré vztahy a filozofii, v jejímž rámci má stěžejní místo péče o krajinu pod Kozákovem, které dodává pasoucí se dobytek nezaměnitelný ráz.

⁵⁸ Český statistický úřad. *Nezaměstnanost v okrese Semily v jednotlivých měsících roku 2013*. [online]. Praha: ČSÚ, duben 2013. [vid. 2013-04-15] Dostupné z: [http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/100317_nezamSM/\\$FILE/nezamSM2013.xls](http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/100317_nezamSM/$FILE/nezamSM2013.xls).

Z hlediska metodiky Eurostatu Kozákov-družstvo diverzifikuje do dvou vedlejších nezemědělských činností. Provozuje doplňkovou činnost těžby kamene a za úplatu poskytuje smluvní práce pro fyzické i právnické osoby. Podle aktuálně dostupných šetření ČSÚ by se k roku 2010 řadilo mezi 858 zemědělských podniků z celkového počtu 22 864, které provozují více jak jednu doplňkovou aktivitu.

5 Návrhy na další možnosti rozvoje družstva

Pokud jakákoliv farma uvažuje o rozšíření svých aktivit, je namístě provést důkladnou analýzu prostředí, ve kterém se tento subjekt nachází. Zemědělské podniky jsou značně ovlivněny geografickými podmínkami, zejména typem klimatu či kvalitou půdy. Kozákov-družstvo je z hlediska obhospodařované půdy a počtu chovaných zvířat středně velkou farmou. V návaznosti na jejich velikost jsou omezeni v rozsahu svých investic a každý projekt je nutné pečlivě posoudit.

V kontextu plánu sanace a rekultivace kamenolomu by bylo vhodné vyřešit otázku, jak by celý areál dobývacího prostoru mohl být v budoucnosti využit. Dle propočtů by těžba měla skončit nejdříve v roce 2025, přičemž o další dva roky později by okolí mělo být pokryto různě vzrostlou vegetací. Jedná se tedy o dlouhodobé plánování, v rámci kterého bude hlavním cílem nastítnit možnosti budoucího zhodnocení tohoto majetku. V následujících podkapitolách budou blíže popsány návrhy, které se po prozkoumání dané problematiky zdají býti nejvíce vhodné. První z nich operuje s možností zřídit v tomto objektu chovný rybník a rybí sádky. Druhý přibližuje eventuální agroturistický program, v rámci kterého by se lom používal k rekreačním účelům. A poslední uvažuje variantu, kdy by lom vůbec nebyl zatopen.

Nutno ještě zmínit, že se dobývací prostor nachází v blízkosti ochranného pásma zdroje pitné vody, nazývaného také Zlatá voda. Tudíž nepřichází v úvahu, že by v tomto areálu vznikla skládka odpadu. Družstvo by za žádných okolností k tomuto záměru nepřistoupilo, ačkoliv by se z hlediska ziskového jednalo o zajímavou nabídku. Osobám ve vedení záleží na obecném zájmu a váží si i faktu, že se lom nachází v ekologicky hodnotné oblasti. Je zřejmé, že zde těžba zanechala své stopy a družstvo pokládá jejich odstranění za jeden ze svých hlavních úkolů.

O areál kamenolomu projevíli zájem i osoby z řad sportovních nadšenců enduro motocyklů a cross bicyklů. Pro jejich divoké sjezdy by se strmé stěny dobývacího prostoru náramně hodily. Zřejmě by zde rádi vytvořili závodní trať, jež by vzhledem k dispozicím byla dobře viditelná pro případné diváky. Tuto možnost však družstvo také odmítá, jelikož je

v rozporu s původním záměrem péče o krajinné prvky. Příklad lze vzít z podobných lokalit, které těmto adrenalinovým sportům slouží. I přes snahy organizátorů je stupeň devastace těchto míst většinou velmi vysoký. Proto ani tato varianta, podobně jako skládka odpadu, nepřichází u vedení družstva v úvahu.

5.1 Využití lomu jako chovného rybníka

Po ukončení sanačních a rekultivačních prací vznikne v části dobývacího prostoru vodní plocha o celkové výměře 5,5 hektarů. Nejhlubší místa by měla dosahovat hloubky 6 – 7 m, což je dostačující pro chov běžných druhů ryb. Nejčastěji konzumovanou rybou v ČR je bezpochyby kapr obecný, tedy by byl jednoznačným zástupcem. Dále přichází v úvahu pěstování lososovitých ryb, konkrétně pstruh obecný, pstruh duhový či siven americký. Taktéž by se do tohoto typu rybníku hodil lín obecný či štika obecná. Pokud jde o kapra a lína nejlépe se jim daří v odstavených ramenech lomů a vodních nádržích, kde se drží u dna a zde také vyhledávají potravu. Celkově jde o nenáročné ryby, kterým by se v daném prostředí mohlo dobře dařit. Další výhodou je také fakt, že je lze přikrmovat hnojem. Štika je pro rybáře atraktivním úlovkem a její význam spočívá především v udržování zdravého klimatu v rybníku. Jinak řečeno hubí plevelné a nemocné ryby, nebo jiné uhynulé organismy, které by se do vody mohly dostat. Pstruh a siven jsou ryby přizpůsobivé, ovšem náročné na čistotu vody, která zároveň musí obsahovat i vysoký podíl kyslíku. V praxi to znamená, že do rybníku či nádrže musí být zajištěn soustavný přítok vody. Družstvo aktuálně projednává s příslušnými orgány samosprávy možnost využít převýšení místního Prosečského potoka, jelikož svedení vody do potřebných míst by obnášelo pouze technické práce velmi malého rozsahu. Ovšem výsledek by byl z hlediska krajinného a estetického naprosto famózní. Potok by plnil rybník vodou a zároveň by zde vznikl vodopád ve výšce cca 24 m, který by měl být vidět i z nedaleko vedoucí komunikace Proseč – Záhoří. Potok má stálý přítok, který na jaře v období tání sněhu a při větších srážkách dosahuje průtoku až 20 m³ za sekundu.

Cílovou skupinou pro tento návrh jsou sportovní i rekreační rybáři, jenž mají v blízkém okolí desítky zástupců. Byl proveden malý průzkum trhu, pomocí emailového dotazání

místních rybářských svazů. Vznik rybníka o tomto rozsahu vzbudil nevídaný zájem a již dnes by se našlo několik potenciálních zájemců o pronájem lokality lomu. Tato velice pozitivní reakce je zřejmě důsledkem faktu, že v okrese Semily je nedostatek vodních ploch podobného typu. Do budoucna je tedy na posouzení co by bylo pro družstvo výhodnější, zda by to bylo pronajmutí lomu či rozšíření vlastního předmětu podnikání o chov ryb. Bude záležet i na budoucí podobě dotačních titulů a tedy případné možnosti získat na tento projekt peníze z fondů EU.

5.2 Areál kamenolomu jako rekreační oblast

Níže uvedené podkapitoly blíže přiblíží variantu využití bývalého dobývacího prostoru jako zóny pro rekreaci v letním i zimním období. Tento návrh navazuje na výše uvedený záměr chovu ryb, přičemž ho dále rozšiřuje o prvky z oblasti cestovního ruchu. Vzhledem k dalšímu majetku a možnostem družstva by zde mohl vzniknout program zaměřený na agroturistiku s poměrně širokým záběrem vedlejších aktivit.

5.2.1 Posouzení oblasti z hlediska atraktivity pro cestovní ruch

Areál lomu se nachází v katastrálním území Obce Záhoří, kterou tvoří pět osad – Záhoří, Smrčí, Pipice, Dlouhý a Proseč. Konkrétně je dobývací prostor situován mezi osadami Proseč a Záhoří. Obec se rozkládá na severním úpatí hory Kozákov (744 m n. m.), která je zároveň nejvyšším vrcholem CHKO Český ráj. V blízkém okolí se nacházejí dvě menší města Železný Brod s cca 6 500 obyvateli a Semily s cca 9 000 obyvateli. Záhoří lze označit za zemědělskou obec horského charakteru, s trvalým osídlením okolo 500 lidí. Výhodu lze zajisté vidět ve skutečnosti, že se předmětné území nachází v oblasti Geoparku Český ráj, tudíž lze ve vzdálenosti do několika kilometrů navštívit rozmanité přírodní krásy a bohaté historické památky či lidovou architekturu.

Zároveň se jedná o jedinou oblast ČR, která je certifikovaná jako národní, evropský i globální geopark.⁵⁹

- Přírodní zajímavosti

V nejbližším okolí obce se nachází hora Kozákov, skrývajíc dávná tajemství a pověsti o drahých kamenech. Do dnešních dní se v tomto kraji udržuje tradice zpracování polodrahokamů a drahokamů. Turisté mají možnost na jižním svahu Kozákova navštívit Votrubcův lom, který je dnes Národní přírodní památkou. K lomu náleží i Muzeum drahých kamenů jehož návštěvníky opravňuje zakoupená vstupenka i k vlastnoručnímu kutání. Pokud v prostoru lomu naleznou ametyst, citrín, jaspis, achát, záhnědu či karneol mají možnost tento nález vybrousit v místní brusírně.⁶⁰ Na vrcholku Kozákova se pak nachází Riegrova chata z roku 1932, která slouží jako ubytovací a stravovací zařízení. Od roku 1995 je zde k dispozici rozhledna, z níž se za dobrého počasí návštěvníkovi naskytne úžasný pohled na jednu čtvrtinu Čech.

Na západním svahu Kozákova se nachází Drábovna, což je ve skále uměle vytesaná komora. Pod ní se nacházejí jeskyně Babí a Kudrnáčova pec, kde byly objeveny archeologické nálezy z období neolitu. V blízkosti je možné navštívit ještě Měsíční údolí, které je vhodné pro oddechovou procházku ve skalách.⁶¹

Zajímavý pohled do kaňonu řeky Jizery nabízí vyhlídka Krkavčí skála, která je vzdálena od areálu lomu cca 2 km. Za navštívení stojí Bozkovské dolomitové jeskyně s největším podzemním jezerem v Čechách a celkovou délkou přes 1 100 m. V okruhu cca 15 km se pak nachází mnoho dalších zajímavých přírodních úkazů, které by nějakým způsobem mohly turisty nadchnout.

⁵⁹ Interní dokumentace Obec Záhoří.

⁶⁰ Czech Tourism. *Votrubův lom a muzeum drahých kamenů* [online]. [vid. 2013-04-03] Dostupné z: <http://www.kudyznudy.cz/Aktivita-a-akce/Aktivita/Votrubcuv-lom-a-muzeum-drahych-kamenu.aspx>.

⁶¹ Geopark Český ráj. *Kozákov-Drábovna* [online]. [vid. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.geopark-ceskyraj.cz/databaze/mapa/lokalita.php?id=64>.

- Pěší stezky a cyklostezky

Špička Kozákova je výchozím bodem naučné stezky Kozákov směřující na Drábovnu do Měsíčního údolí a k Votrubcovu mlýnu. Dále sem vede deset dalších značených turistických cest, například Zlatá stezka Českého ráje, která odtud pokračuje na rozhlednu Tábor. Obec Záhoří je s městem Železný Brod spojena značenými pěšími cestami, konkrétně modrá, zelená a červená. Z Železného Brodu do Semil a naopak je pak možno dojít po známé Riegrově stezce, která prochází čtyřmi tunely a její některé části jsou vytesány ve skále.

Přímo přes obec vedou cyklotrasy č. 4175 a č. 4008. V okolí je dále možnost vybrat mezi různě obtížnými cyklotrasami. Existuje zde 15 doporučených okruhů v různé délce od 15 km do 50 km, které povětšinou vedou do vnitra Českého ráje.

- Kulturní a architektonické památky

První zmínka o obci Záhoří v historických pramenech pochází z roku 1393. V rámci jejich jednotlivých osad je možno zhlédnout několik plně zrestaurovaných kapliček a křížů, jež reprezentují památku lidové architektury. Jako příklad lze uvést kapličku sv. Václava v osadě Dlouhý spolu s nově vysvěceným křížem s reliéfy Panny Marie Bolestné, sv. Jakuba a sv. Víta z poloviny 18. století. Dále stojí za vidění zvonička v osadě Pipice spolu se sochou sv. Jana Nepomuckého a bohatě zdobený barokní kříž v osadě Proseč. Přímo v sídle obecního úřadu je pak otevřena Galerie profesora Miroslava Hrachy, místního známého malíře a sochaře. Ta nabízí stálou expozici jeho rozsáhlé tvorby a také aktuální tematické výstavy.

V cca 5 km vzdáleném Železném Brodě je možné navštívit městské muzeum, ve kterém je pro návštěvníky připravena expozice historické sklářské výroby tohoto kraje a expozice světoznámých výtvarníků Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové. Zajímavým prvkem rurální architektury je místní poznávací okruh Trávníky, v rámci něhož lze prohlédnout roubenky a domy typické Pojizerské lidové architektury. Zlatým hřebem je pak návštěva roubené chalupy Bělišť z roku 1807, kde je k vidění národopisná expozice městského muzea.

Město Semily nabízí exkurzi do Muzea a Pojizerské galerie, která má pro návštěvníky kromě sezónních výstav připraveny také dvě stálé expozice. Zároveň se jedná o nejstarší budovu města, pocházející z roku 1760. V areálu místních roubených chalup lze navštívit výstavu pilníků. Pokud by se turisté vydali ze Semil po zmíněné Riegrově stezce určitě by měli na jejím konci navštívit hydroelektrárnu na Podspálově. Byla vybudována v roce 1926 a od roku 2009 je otevřena pro veřejnost.

V širším okolí obce Záhoří se dále nachází mnoho dalších skvostných pamětihodností. Ve vzdálenosti do 15 km severozápadním směrem je to například skalní hrad Vranov, známý také jako Pantheon. Tyčí se na strmé skále nad tokem řeky Jizery na Malé Skále a je považován za jeden z nejkomplicovanějších hradů na území ČR. O dva kilometry dále v obci Dolánky je k vidění památka rurální architektury Dlaskův statek, který je od roku 2010 národní kulturní památkou. Tato malebná roubená chalupa nabízí nově k vidění výstavu se zaměřením na typické venkovské svatby a veselky z konce 19. století. Návštěvníkům tak přibližuje zvyky, obyčeje a obřady, které s daným tématem souvisely a bohužel jsou již dávno zapomenuty. Po dalším kilometru cesty mohou turisté absolvovat prohlídku zámku Hrubý Rohozec, který nabízí k vidění více jak třicet bohatě vybavených pokojů. Jižně od Záhoří pak lze po zhruba 16 km shlédnout zříceninu gotického hradu Trosky. Tento objekt z konce 14. století nebyl nikdy dobyt a dnes patří mezi hlavní symboly Českého ráje.

- Sportovní vyžití

V obci Záhoří se nacházejí dvě nově opravená hřiště, jež lze zdarma využít. Ve dva kilometry vzdálené obci Chuchelna jsou k dispozici tenisové kurty a pravidelně se zde v podvečer cvičí zumba a jóga. V zimním období na svazích Kozákova funguje oblíbený lyžařský vlek, který disponuje sněžnými děly a snowparkem s mnoha překážkami. Blízká města Semily a Železný Brod pak umožňují výběr dalších rozmanitých druhů sportu. Jsou zde fitness centra, squashové kurty, bazén s tobogánem atd. Velice populární je sjíždění řeky Jizery na kanoích či raftech, které lze bez problémů zapůjčit v Malé Skále. Zdejší Žlutá plovárna nabízí kromě pronajmutí loďky i absolvování zkoušky zdatnosti v lanovém centru.

V širším okolí areálu lomu je určitě mnohé k vidění. Případné návštěvníky by určitě nejvíce zaujala překrásná příroda, volně pasoucí se dobytek na podkozákovských loukách a všudypřítomný klid a mír. Jelikož se obec nachází na území geoparku Český ráj, je zde potenciál pro další rozvoj cestovního ruchu.

5.2.2 Návrh na komplexní agroturistický program

Z pohledu rekreace by družstvo do budoucna mělo svým klientům co nabídnout. Aktuálně je třeba vyřešit otázku ubytovacích kapacit a hlavní tématickou osu nabízených služeb.

- Areál kamenolomu

V tomto případě by družstvo zůstalo u původního záměru vytvořit zde rybník s vodopádem, který by ovšem nesloužil pouze pro účely rybolovu, ale také k rekreaci. Rybník o velikosti 5,5 hektarů by byl vhodně rozdělen na zónu koupací a zónu rybářskou. V rámci rekultivačního plánu je navržen dobrý přístup k vodě, spolu s dostatečným zatravněným prostorem pro slunění, hraní her a podobně. Na další úvaze je, zda by část plochy nejbližší k vodě mohla být vysypána pískem a tudíž by zde vznikla malá pláž. Vstup do vody by měl být pozvolný, nejhlubší místa by dosahovala cca 7 m. Na volném prostranství by mohlo vzniknout malé hřiště pro míčové hry. V určitých místech lomu budou ponechány jeho strmé stěny, na kterých lze pozorovat odlučnost čediče jehož prostřednictvím se vytváří krásné kamenné mapy. Po konzultaci s odborníkem také bylo zjištěno, že by tyto stěny mohly sloužit jako hnízdiště vybraných druhů ptactva.

V blízkosti dobývacího prostoru se nachází menší budova, v současnosti sloužící jako sociální zázemí pro pracovníky lomu. Po vytěžení lomu bude nevyužita a vzhledem k přívodu energií a pitné vody by mohla být přebudována na ubytovací zařízení. Dle současných odhadů by se jednalo o cca 20 – 30 lůžek, zřejmě rozčleněných a několik apartmánů s vlastním sociálním zařízením a malou kuchýňkou. Podle aktuálních představ by zde vzniklo nádherné poklidné místo, určené k rekreaci rodin s dětmi. A zároveň také prostor pro rybaření či pouze relaxaci a pozorování přírody. Atraktivitu

tomuto prostoru by měl dodávat především vodopád v délce 24 m, jehož prostřednictvím by se tato koupací a rybářská zóna mohla státi dobře známou.

V zimním období by pak ubytování mohlo sloužit návštěvníkům nedalekého lyžařského a snowboardového areálu Kozákov. V případě teplot pod bodem mrazu bude lom zamrzat, tudíž by některé jeho části dál od přítoku mohly být využité jako kluziště.

- Areál zemědělského družstva

Z pohledu agroturistiky by Kozákov-družstvo mohlo nabídnout exkurze do nově vzniklé dojírny. Již nyní zde existuje myšlenka, že by se zorganizoval den otevřených dveří pro základní i střední školy a mateřské školky. Tato akce by mohla být prvním impulsem pro další ropracování nápadu jak přiblížit venkov a práci v zemědělství širší veřejnosti. V rámci cca 60 minutového okruhu by se návštěvníci prostřednictvím výkladu zaměstnance družstva seznámili s pracovním prostředím na farmě, na vlastní oči by viděli jak se dojí krávy, jak o ně správně pečovat atd. Hlavním smyslem by mělo být všeobecné vzdělávání dětí, které často nemají ponětí o tom jak vlastně kravín vypadá. Cílem je také představení zemědělského sektoru jako možného budoucího povolání, jelikož nezájem ze strany mladých o tuto oblast je bohužel nešvarem dnešní doby.

Pokud by se tento program ukázal jako vhodný, byl by zde prostor pro další rozšíření. Většina dětí a dospělých by určitě ráda viděla malá telata, proto by družstvo mohlo zauvažovat i o návštěvě teletníku a celý okruh rozšířit či ho přidat jako zcela nový. Tady by byla k vidění malá telátka, která ještě pijí mateřské mléko. Ta větší by byla již vhodná k hlazení a případnému krmení přiděleným materiálem. Opět vše doplněno o odborný výklad, který by byl vždy přizpůsoben věku posluchačů.

Díky přeorganizování ustájení zvířat se uvolnil jeden prostor, který nemá v současnosti konkrétní využití. Družstvo zváží návrh ustájit zde 4 – 5 koní, kteří by byli určeni k projížděkám po okolí. Vzhledem ke krmnému fondu by pro ně byl v podniku dostatečný zdroj potravy. Je i reálné, že by se našel vhodný pracovník, který by obstarával kromě péče a krmení také projížděky. Ty by se konaly na pozemcích družstva, některé z nich jsou ohrazeny a slouží k pastvě dobytka. Většinou k nim vedou

polní cesty, které by šlo využít jako koňské stezky. Při vyjíždkách by účastníci poznali krásu podkozákovské krajiny, která nabízí panoramatické výhledy na protější vrcholky Krkonoš a rozmanitou faunu a flóru.

Přímo v areálu družstva by ubytování nebylo možné vzhledem k neustále přítomnosti těžké vozové techniky, tudíž by zde hrozilo nebezpečí ublížení na zdraví. Aktuálně podnik nedisponuje žádnou další budovou vhodnou k těmto účelům. Nejlepší variantou se tedy jeví přebudování stavby v blízkosti lomu, která je dobře přístupná z okolní silnice a zároveň k ní směřuje několik cest vhodných pro pěší chodce. Vzdálenost k jednotlivým kravínům je v rozmezí 1 – 2 km, tudíž lze bez problémů dojít pěšky, ideálně pak pro cyklistický výlet.

- Využití potenciálu plánované geostezky

V rámci konzultace s Obecním úřadem v Záhoří byla zjištěna zajímavá informace ohledně aktuálně řešeného projektu v oblasti Mikroregionu Kozákov. Studie se týká geoturistické stezky, jenž by měla vzniknout na trase Semily – Kozákov – Semily. Celkový okruh by čítal cca 19 km a zahrnoval 14 zastávek. Je zde zájem aby jednou z nich byl i družstevní lom, jenž je z geologického hlediska zajímavý nápadným rozdělením sloupcové odlučnosti v různých velikostech. Prozatím by turisté tyto skutečnosti mohli pozorovat pouze z místní komunikace. Po ukončení dobývání by se v rámci této stezky lom mohl stát místem k důkladnějšímu geologickému zkoumání a zároveň také prostorem pro odpočinek s možností koupání či rybolovu.⁶²

Stezka by začínala v Semilech u sochy Otec a syn nedaleko budovy zdejšího muzea. Ta zobrazuje dvě významné osobnosti tohoto města spisovatele Antala Staška a jeho syna Ivana Olbrachta. Pokračovalo by se na Riegrovo náměstí, které je pojmenováno podle místního rodáka, významného politického vůdce národa Františka Ladislava Riegera. To nabízí kromě pohledu na vodotrysk také venkovní expozici hornin, jež se vyskytují v okolí Semil. Po přechodu cca 1,7 km stezka pokračuje do Machových lomů, tvořících

⁶² Interní dokumentace Obec Záhoří.

významnou vulkanickou lokalitu. Turisté zde spatří unikátní útvar kuželu z rezavé vulkanické brekcie. Tento bezkořenný kužel nemá v celé střední Evropě obdoby. Po dalším kilometru je zastávka Na rovném, což je místo na němž se nachází periodit. Tato vyvřelina z větších hloubek prozrazuje mnohé o struktuře zemského pláště, skládá se z minerálů železa a především olivínu. Stezka dále pokračuje zhruba čtyř kilometrovým pochodem se zastávkou v Hostinci u Kodrů. Zde je možné ochutnat točené pivo Rohozec, zcela typické pro lokalitu Českého ráje. Z venkovní zahrádky je pak nádherný výhled na Trosky a okolní krajinu. Pokračuje se dál směrem k vrcholku Kozákova vzdáleném cca 3 km, jehož okolí je bohaté na výskyt drahých kamenů a polodrahokamů. Celý Kozákovský hřbet tvoří vyzdvížená kra, první sopečná činnost zde proběhla před 260 milióny let. Z vyhlídky pokračuje stezka do kamenolomu Proseč-Záhoří. Zde by s výjimkou doby odstřelu bylo možné kdykoliv ze silnice nahlédnout do těžebního prostoru, kde lze pozorovat sloupcovou odlučnost čedice o šířce i více jak 50 cm. Po místní komunikaci by se došlo až k nádherné vyhlídce Krkavčí skála a pak už zase zpátky do Semil.⁶³

Pokud by byl lom skutečně zařazen jako místo zastávky v rámci tohoto okruhu, určitě by tento fakt napomohl přiblížení této lokality turistům. V terénu by byly zařazeny informační tabule, v rámci propagace by byla stezka prezentována na různých portálech CR, vznikla by informační brožura apod. Pro družstvo se jedná o zajímavou příležitost začít se prezentovat v oblasti turistiky. Opět čas ukáže, jak by s touto skutečností šlo dále pracovat. Otázkou je, zda bude projekt vůbec dokončen či jaký zájem o geostezku ze strany turistů v budoucnu bude.

5.3 Zalesnění celeho areálu kamenolomu

Závěrečná podkapitola ještě stručně přibližuje možnost, při které by nebyl kamenolom zaplaven, ale vysázen stromy. Pro tyto účely by se hodily dřeviny uvedené ve výše zmíněném sanačním a rekultivačním plánu. Tedy buk lesní, borovice lesní a dub letní, případně také bříza bělokorá. Takový les by měl samozřejmě své kouzlo a hlavně

⁶³ Interní dokumentace Obec Záhoří.

ekologické opodstatnění. Do vzdálenější budoucnosti by to znamenalo zdroj dřeva jako suroviny. Nevýhoda spočívá v délce růstu stromu jako takového a také v počátečních nákladech. Ty by se oproti variantě zaplavení vodou podstatně navýšily a to jak z pohledu materiálového, tak i pracovních sil. Nevýhodou je i fakt, že družstvo v aktuálním plánu sanace a rekultivace uvažuje se vznikem rybníka. S tímto záměrem počítá i územní plán dotčené obce.

Všechny návrhy lze dále modifikovat v návaznosti na aktuální situaci. Vzhledem k delšímu časovému horizontu mohou nastat ještě mnohé, dnes neuvažované události.

Závěr

Cílem této práce bylo přiblížení problematiky diverzifikace jako prostředku pro rozšíření portfolia podnikatelských aktivit v zemědělství. Na příkladu konkrétního zemědělského subjektu Kozákov-družstvo byly představeny jednotlivé zemědělské i mimozemědělské aktivity. Portfolio aktivit družstva bylo posouzeno jako velmi pestré. Díky usilovné práci osob ve vedení se družstvu doposud dařilo odolávat konkurenčním tlakům a udrželo si svoji pozici na trhu výrobců mléka.

První dvě kapitoly této diplomové práce byly teoreticky zaměřené a jejich účelem bylo uvést čtenáře do dané problematiky. První z nich poukazovala na zlomové události, které zasáhly zemědělský sektor ČR v posledních 25 letech. V jejím rámci byly dále popsány i jednotlivé formy národních podpor či dotací z fondů EU, které s diverzifikací souvisí. Druhá kapitola vymezovala pojem diverzifikace nejprve všeobecně v rámci všech podnikatelských aktivit a poté se podrobněji zaměřila na její konkrétní varianty v prostředí zemědělských subjektů. Vyzdvížena zde byla oblast venkovské turistiky jako jedné z forem cestovního ruchu, jež by měla upoutat pozornost na vesnické prostředí s cílem vytvořit zde tolik potřebná pracovní místa. V závěru teoretické části byla pomocí dostupných dat z databáze Eurostatu a ČSÚ posouzena úroveň diverzifikace do vedlejších nezemědělských činností, k nimž se v rámci EU upírá největší pozornost. Do této skupiny patří také výše zmíněný venkovský turismus. Aktuálně dostupná data se vztahují k roku 2010. Z vývoje v čase je patrné, že množství mimozemědělských aktivit u českých farmářů vzrůstá a v rámci EU 27 dosahuje nadprůměrných hodnot. Svůj podíl má na tom zajištění i EU a zaměření její Společné zemědělské politiky, aktuálně dobíhá Program rozvoje venkova 2007 – 2013. Unie si pro další programovací období nadále bere podporu venkovských za jeden ze svých stěžejních cílů. Lze tedy očekávat pokračování subvencí v oblasti rozrůžňování zemědělské činnosti.

Třetí až pátá kapitola nahlédla na zkoumanou tematiku z praxe. K tomuto účelu poskytlo interní informace Kozákov-družstvo. Nejprve byl tento subjekt stručně charakterizován a následně byly podrobněji vymezeny jeho činnosti. V návaznosti na odbornou literaturu byly analyzovány a roztrženy do dvou stěžejních skupin a to zemědělské a nezemědělské

diverzifikace. Z hlediska metodiky Eurostatu Kozákov-družstvo diverzifikuje do dvou vedlejších nezemědělských činností. Provozuje doplňkovou činnost těžby kamene a za úplatu poskytuje smluvní práce pro fyzické i právnické osoby. Podle aktuálně dostupných šetření ČSÚ by se k roku 2010 řadilo mezi 858 zemědělských podniků z celkového počtu 22 864, které provozují více jak jednu doplňkovou aktivitu.

Za hlavním pilíř zemědělských prací družstva bylo určeno zajištění co největší nezávislosti na dodavateli. Družstvo si samo z velké části pokrývá potřebný krmný fond, poctivé krmivo má navíc stěžejní význam pro výrobu kvalitního mléka. A je to právě kvalita ruku v ruce se snižováním nákladů na výrobu, jež tvoří a nadále budou tvořit pro družstvo konkurenční výhodu. Za správný krok lze považovat rekonstrukci dojírny, která proběhla v roce 2012. Díky tomuto záměru se v budoucnu, po překonání stresu dojníc na nové prostředí, zvýší dojivost. Zároveň se díky přestěhování krav z dřívějších pěti objektů snížily náklady na celkový provoz. Přesné výpočty budou moci být provedeny až v průběhu času.

Za stěžejní doplňkovou mimozemědělskou činnost byla označena těžba olivnického čediče. Družstvo vlastní kamenolom, který pronajímá těžební společnosti, ovšem udržuje si veškerá dobývací práva ve svých rukou. Měsíčně mu za to náleží odměna ve výši 214 000 Kč, ročně je to částka 2 568 000 Kč. Vzhledem k tomu, že se průměrný výsledek hospodaření družstva v několika posledních letech pohybuje okolo 2 mil. Kč, je zřejmé, že je tento příjem pro družstvo velice důležitý. Proto také přistoupilo k úplnému dotěžení ložiska, ke kterému dojde podle objemu těžby pravděpodobně v roce 2025. Dle příslušných zákonů musel být sepsán sanační a rekultivační plán, na něhož navazuje i několik záměrů, kterak areál lomu do budoucna využít. Je zde možnost vytvořit rybník o rozloze 5,5 hektarů, který bude plněn vodopádem z výšky cca 24 m. V Okrese Semily je nedostatek rybníků, tudíž by tato oblast mohla sloužit jako rybářská lokalita. Náhodně byly dotázány místní rybářské svazy a tato myšlenka je nadchla. Je tedy možné, že by se v budoucnu našel zájemce o případný pronájem. Další variantou popsanou v páté kapitole je situace, kdy by byl kamenolom využit jako rekreační oblast. Vzhledem k aktuálně projednávanému záměru Mikroregionu Kozákov, by v budoucnu přes lom měla vést geoturistická stezka, která by do této lokality jistě zavedla mnoho

návštěvníků. Družstvo má i potenciál pro případný chov několika koní, který by vhodně doplňoval hlavní agroturistický program. Ten by spočíval v exkurzích do dojírny a teletníku a zacílen by byl především na střední a základní školy, mateřské školky a mladé rodiny s dětmi. Jednalo by se o poznávací a edukační program jehož cílem by kromě poznání života na farmě a aktivit zemědělců bylo také vzbuzení zájmu o toto odvětví lidské činnosti. Starším dětem by se družstvo prezentovalo i jako možný budoucí zaměstnavatel. Bývalý dobývací prostor by pak sloužil jako místo odpočinku turistů i místních obyvatel.

Aby byl zaplavený lom maximálně využit bylo by nejvhodnější zkombinovat potřeby sportovních rybářů s potřebami turistů. Vzhledem k plánované velikosti rybníka je zcela reálné vytvořit zde klidovou rybářskou zónu a zároveň tak i zónu koupací a rekreační.

At' už se družstvo do budoucna rozhodne jakkoliv, jednoznačně by mělo pokračovat ve snaze získat povolení na přemístění místního potoka. Vznik vodopádu by lokalitě dodal na atraktivitě a z hlediska krajinného by se jednalo o famózní prvek. Čas dále ukáže, zda by zmíněné nápady měly šanci na uplatnění. Bude možné je dále modifikovat vzhledem k aktuálním skutečnostem, které doposud ještě nevznikly nebo nebyly známy.

Seznam použité literatury

Citace

Agrokom. *Zemědělské výrobní oblasti a podoblasti* [online]. [vid. 2013-03-22]. Dostupné z: http://www.agrokrom.cz/texty/metodiky/Ram_metod/VYROBNI_OBLASTI.PDF.

BARÁKOVÁ, B. *Financování společné zemědělské politiky Evropské unie se zaměřením na Českou republiku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2010. 162 str. ISBN 978-80-7372-657-7.

BOUČKOVÁ, B. *Agricultural co-operatives: perspectives for 21 st. Century* [online]. In Agriecon. Prague: Czech university of Agriculture, 2002. No. 48, pp. 166-170. [vid. 2013-04-02]. Dostupné z: <http://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/59204.pdf>.

Czech Tourism. *Votrubův lom a muzeum drahých kamenů* pod Kozákovým [online]. [vid. 2013-04-03]. Dostupné z: <http://www.kudyznudy.cz/Aktivita-a-akce/Aktivita/Votrubuv-lom-a-muzeum-drahyh-kamenu.aspx>.

Český statistický úřad. *Agrocensus: Strukturální šetření v zemědělství a metody zemědělské výroby 2010*. Praha: ČSÚ, 2011. 199 str. ISBN 978-80-250-2101-9.

Český statistický úřad. *Klasifikace ekonomických činností (CZ NACE)*. Sekce A-zemědělství, lesnictví a rybářství [online]. [vid. 2013-02-05]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_ekonomickych_cinnosti_\(cz_nace\)_systemicka_cast/\\$File/85048625.xls](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/klasifikace_ekonomickych_cinnosti_(cz_nace)_systemicka_cast/$File/85048625.xls).

Český statistický úřad. *Nezaměstnanost v okrese Semily v jednotlivých měsících roku 2013*. [online]. Praha: ČSÚ, duben 2013. [vid. 2013-04-15] Dostupné z: [http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/100317_nezamSM/\\$FILE/nezamSM2013.xls](http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/100317_nezamSM/$FILE/nezamSM2013.xls).

Český statistický úřad. *Zemědělství-časové řady* [online]. [vid. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/zem_cr.

Databáze Eurostatu. *Zemědělské podniky s jinou výdělečnou činností než zemědělství*. Dostupné z: <http://apl.czso.cz/pll/eutab/html.h?ptabkod=tag00096>.

Evropská komise. *Budoucnost SZP do roku 2020: Řešení problémů v oblasti potravin a přírodních zdrojů a územní problematiky* [online]. Brusel: Evropská komise, 2010

[vid. 2012-11-22]. KOM (2010) 672 v kon. znění/2. Dostupné z:

http://eagri.cz/public/web/file/148908/_2__Sdeleni_EK__CZ_.PDF.

Evropská unie. *Zemědělství - Nejde jen o chov a pěstování plodin*. [online]. Dostupné z:

http://europa.eu/pol/agr/index_cs.htm.

Geopark Český ráj. *Kozákov-Drábovna* [online]. [vid. 2013-04-02]. Dostupné z:

<http://www.geopark-ceskyraj.cz/database/mapa/lokalita.php?id=64>.

HRON J. a kol. *Možnosti využití diverzifikace pro posílení konkurenceschopnosti malých a středních zemědělských podniků v ČR* [online]. Praha: Národní agentura pro zemědělský

výzkum, 2008. Zpráva projektu QH71110. [vid. 2012-11-22]. Dostupné z: www.mze-vyzkum-infobanka.cz/DownloadFile/49812.aspx.

Interní dokumentace Kozákov-družstvo.

Interní dokumentace Obec Záhoří.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Národní doplňkové platby*. Dostupné z:

<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/narodni-doplňkove-platby/>.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Plán SAPARD* [online]. [vid. 2013-03-02]

http://eagri.cz/public/web/file/1053/Kap4_Plan_SAPARD_webcz.doc.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Program rozvoje venkova ČR 2007-2013* [online].

Praha: Ministerstvo zemědělství ČR, 2007. 313 str. [vid. 2013-03-12]. Dostupný z:

http://www.szif.cz/irj/portal/anonymous/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fdokumenty_ke_stazeni%2Fefard%2F1180428724933.pdf.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Program rozvoje venkova 2007-2013* [online]. Dostupný z:

<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2007/>.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Přímé platby* [online] [vid. 2012-11-25]. Dostupné z:

<http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/prime-platby/>.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství*. Praha: Mze ČR, 2006. ISBN 80-7084-478-8 .

Ministerstvo zemědělství ČR. *Zemědělství 2011* [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2012. [vid. 2012-11-20]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnotící-zpravy/publikace-zemedelstvi/zemedelstvi-2011.html>.

Ministerstvo zemědělství ČR. *Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2010* [online]. Praha: Ministerstvo zemědělství, 2011 [vid. 2012-11-20]. ISBN 978-80-7434-005-5. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnotící-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi/zelena-zprava-2010.html>.

PILAR, R. a kol. *Factors Determining the Entry of Agricultural Farms into Agritourism*. In AGRIS On-line Papers in Economics and Informatics. [online]. 4. ed. Prague: Faculty of Economics and Management CULS Prague, 2012, pgs. 59-65. [vid. 2013-04-06]. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/1314373056?accountid=17116>.

PRSKAVCOVÁ, M. *Venkovská turistika-řešení pro hospodářsky slabé oblasti?* [vid. 2013-03-24]. Dostupné z: <http://vyzkum.hf.tul.cz/wd/download/2007/Prskavcova1.pdf>.

SEJLÁK, J. a kol. *Udržitelnost českého zemědělství v globalizovaném prostředí*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad labem, 2008. 151 str. ISBN 978-80-7414-007-5.

SMEJKAL, V.; K. Rais. *Řízení rizik*. 1.vyd. Praha: Grada Publishing, 2003. 272 s. ISBN 80-247-0198-7.

SOUČKOVÁ, H. *Agroturistika jako jedna z významných forem diverzifikace zemědělství* [online]. Článek v projektu NAZV QH 82126 Ministerstva zemědělství ČR: Zajištění harmonizace krajinnotvorné, hydrologické a produkční funkce agrárních valů a teras pro diverzifikaci aktivit na venkově. 2008. [vid. 2013-03-05] Dostupné z: http://fzp.ujep.cz/projekty/qh82126/V005/A808_studieMZE.pdf.

STRNAD P.; J. DĚDKOVÁ. *Strategický marketing*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2009. 137 s. ISBN 978-80-7372-450-4.

STRÍBRNÁ, M. *Venkovská turistika a agroturistika*. 1.vyd. Praha: Profi Press, 2005. 65 str. ISBN 80-86726-14-2.

SUKOVÁ, I. Mléčný balíček-budoucnost evropského sektoru mléka. In: *Mlékařské listy* [online]. 2012, roč. 23, č. 132, s. 2. [vid. 2013-03-02] Dostupné z: <http://www.agronavigator.cz/service.asp?act=print&val=121750>.

SYNEK, M., aj. *Podniková ekonomika*. 5.vyd. Praha: C.H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-336-3.

SYROVÁTKOVÁ, J. *Specifické formy cestovního ruchu*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2013. 84 str. ISBN 978-80-7372-927-1.

TOMAN, M.; S. ČODL a P. TUČEK. *České zemědělství očima těch, kteří u toho byli*. 1. vyd. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2012. 203 str. ISBN 978-80-86874-39-5.

Zákon č. 229 ze dne 21. května 1991 o úpravě vlastnických práv k půdě a jinému zemědělskému majetku. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 45, s. 1063. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1991/sb045-91.pdf>.

Zákon č. 513 ze dne 5. listopadu 1991 Obchodní zákoník. In: *Sbírka zákonů České a Slovenské federativní republiky*. 1991, částka 98, s. 2502-2508. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1991/sb098-91.pdf>.

ZUZÁK, R.; M. KONIGOVÁ. *Krizové řízení podniku*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing, 2009. 253 str. ISBN 978-80-247-3156-8.

Bibliografie

KAY, Donald D.; William M. EDWARDS and Patricia A. DUFFY. *Farm management*. 6th ed. Boston: McGraw-Hill, 2008. ISBN 978-00-7302-829-3.

FOTR, J.; I. SOUČEK. *Podnikatelský záměr a investiční rozhodování*. Praha: Grada Publishing, 2005. 356 str. ISBN 80-247-0939-2.

Seznam příloh

Příloha A: Fotogalerie kamenolomu

Příloha A: Fotogalerie kamenolomu

Následující fotografie přibližují fyzickou podobu areálu kamenolomu Záhoří – Proseč a pocházejí z archivu Kozákov – družstvo.

Tato fotografie zachycuje současnou podobu severní části dobývacího prostoru a právě probíhající práci těžké techniky.

Pohled na severozápadní oblast lomu. V okolí lze pozorovat vzrostlé stromy, nejčastěji se jedná o smrk obecný a břízu bělokorou. V pravém horním rohu fotografie zachycuje část pohledu na Krkonoše.

Fotografie zachycuje, z geologického pohledu, zajímavou odlučnost čediče. V těchto místech by do budoucna mohl být sveden místní potok a vznikl by vodopád ve výšce cca 24 m.

Pohled na těžný kámen.

Olivinický čedič těžný v ložisku.

Poslední fotografie představuje možnou budoucí podobu kamenolomu, pokud by došlo k zaplavení a vzniku rybníka.

